

Univerzita Palackého v Olomouc
Právnická fakulta

Klára Zimmermannová

Výjimečný trest

Diplomová práce

Olomouc 2024

*Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „**Výjimečný trest**“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje. Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 110 771 znaků včetně mezer.*

V Olomouci dne 25. 3. 2024

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí své diplomové práce, **JUDr. Bronislavě Coufalové, Ph.D.**, za odborné vedení práce, cenné připomínky, vstřícnost a trpělivost. Také bych chtěla poděkovat mé rodině za pomoc a podporu během studia.

Obsah

Úvod.....	6
1 Historický vývoj právní úpravy výjimečného trestu.....	8
1.1 <i>Feudální stát</i>	8
1.2 <i>Stavovský stát</i>	9
1.3 <i>Absolutistický stát a právo do roku 1848</i>	9
1.4 <i>Kapitalistický vývoj a vývoj ve 20. století</i>	10
1.4.1 <i>Československo a období protektorátu</i>	10
1.4.2 <i>Druhá polovina 20. století</i>	11
1.5 <i>Vývoj ve 21. století</i>	12
2 Současná právní úprava.....	15
2.1 <i>Formy výjimečného trestu</i>	15
2.1.1 <i>Trest odnětí svobody nad dvacet do třiceti let</i>	15
2.1.2 <i>Trest odnětí svobody na doživotí</i>	16
2.2 <i>Omezení při podmíněném propuštění z výkonu výjimečného trestu na doživotí</i>	19
3 Ukládání výjimečného trestu u mladistvých.....	22
3.1 <i>Právní úprava výjimečného trestu u mladistvých</i>	22
3.2 <i>Úprava u dětí mladších patnácti let</i>	23
3.3 <i>Podmíněné propuštění mladistvého z výkonu trestního opatření nepodmíněného odnětí svobody</i> ..	23
3.4 <i>Zahlázení odsouzení u mladistvých</i>	24
3.5 <i>Výkon výjimečného trestu u mladistvých</i>	25
4 Instituty související s výjimečným trestem.....	26
4.1 <i>Podmíněné propuštění</i>	26
4.1.1 <i>Obligatoční podmínky podmíněného propuštění</i>	27
4.1.2 <i>Fakultativní podmínky</i>	29
4.1.3 <i>Rozhodnutí o podmíněném propuštění</i>	29
4.1.4 <i>Zkušební doba při podmíněném propuštění</i>	30
4.2 <i>Osvědčení</i>	30
4.2.1 <i>Opětovné podmíněné propuštění z výjimečného trestu odnětí svobody na doživotí</i>	30
4.3 <i>Promlčení trestní odpovědnosti</i>	31
4.4 <i>Promlčení výkonu trestu</i>	32
4.5 <i>Zahlázení odsouzení</i>	32
4.6 <i>Trest odnětí svobody na doživotí jako dovolací důvod</i>	33
4.7 <i>Milost, amnestie</i>	34
5 Výkon výjimečného trestu	36
5.1 <i>Právní úprava</i>	36
5.2 <i>Oddíl se zesíleným stavebně technickým zabezpečením</i>	38

5.3	<i>Statistiky výkonu výjimečného trestu v ČR</i>	39
5.4	<i>Zacházení s odsouzenými</i>	41
5.4.1	<i>Výkon doživotního trestu a program zacházení ve věznici Valdice</i>	43
5.5	<i>Psychologické aspekty výkonu výjimečného trestu</i>	44
6	<i>Srovnání se zahraniční právní úpravou</i>	46
6.1	<i>Německo</i>	46
6.2	<i>Anglie a Wales</i>	47
6.3	<i>Slovensko</i>	48
6.4	<i>Francie</i>	49
	<i>Závěr</i>	50

Úvod

S fungováním lidské společnosti je spojeno i nežádoucí chování některých jejích členů. Aby společnost mohla fungovat i přes tyto nedostatky, vyvinula systém trestních sankcí, kterým toto nežádoucí jednání postihuje. Na mimořádně závažná jednání v rozporu se společenskými hodnotami je nutno reagovat mimořádnými prostředky. Po dlouhou dobu byl tímto prostředkem trest smrti, avšak s postupným rušením tohoto trestu se stal nejpřísnější trestní sankcí doživotní trest.

Výjimečný trest, který v České republice zahrnuje trest odnětí svobody nad dvacet do třiceti let a trest odnětí svobody na doživotí je kontroverzní právní instituce, která vyvolává vášnivé debaty a otázky týkající se spravedlnosti, lidských práv a efektivity trestní politiky. Tento druh trestu se vyznačuje tím, že překračuje tradiční hranice běžných trestů a je vyhrazený pro nejzávažnější trestné činy a nejnebezpečnější pachatele. V této práci budu zkoumat různé aspekty tohoto trestu a pokusím se poskytnout ucelený pohled na jeho použití v moderní společnosti.

Ve své práci budu zkoumat tři klíčové výzkumné otázky. V první otázce se zabývám zpřísněním trestu odnětí svobody na doživotí a ptám se, zda je vhodné ustanovení umožňující soudu rozhodnout, že doba výkonu trestu ve věznici se zvýšenou ostrahou se pro účely podmíněného propuštění do doby výkonu trestu nezapočítává.

V rámci další otázky se budu zabývat problematikou zákazu opětovného podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody na doživotí, zda toto omezení je v souladu s lidskými právy o zákazu mučení nebo podrobování nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu.

Dále budu zkoumat otázku zkušební doby, tedy zda by měl zákon obsahovat samostatnou úpravu zkušební doby výjimečného trestu.

Pro zodpovězení výzkumných otázek jsem strukturovala svou práci do sedmi kapitol.

V první kapitole se zaměřuji na historický vývoj výjimečného trestu. Tato kapitola zahrnuje analýzu použití tohoto trestu v různých epochách a jeho transformaci v reakci na změny společenských, politických a právních podmínek. Budu se zaměřovat na vývoj od raně feudálního státu až po současnost.

Ve druhé kapitole se soustředím na právní úpravu výjimečného trestu, na jeho formy a také se v rámci této kapitoly pokusím zodpovědět první výzkumnou otázku, která se týká omezení podmíněného propuštění při uložení trestu odnětí svobody na doživotí.

Třetí kapitola je věnována výjimečnému trestu u mladistvých, neboť jeho ukládání je pro tuto skupinu modifikováno.

Ve čtvrté kapitole se věnuji institutům souvisejícím s výjimečným trestem, kterými jsou podmíněné propuštění, promlčení trestní odpovědnosti, promlčení výkonu trestu, zahlazení odsouzení, trest odnětí svobody na doživotí jako dovolací důvod a milost a amnestie. V rámci podkapitoly podmíněného propuštění bych se ráda věnovala výzkumným otázkám číslo dvě a tři, tedy otázkám opětovného podmíněného propuštění z trestu odnětí svobody na doživotí a úpravy zkušební doby.

V páté kapitole se zabývám výkonem výjimečného trestu, a to jak právní úpravou, tak také statistickými údaji, které mohou alespoň zčásti nastínit současnou situaci v České republice. Také se zaměřím na popis výkonu trestu odnětí svobody na doživotí ve věznici Valdice, abych přiblížila konkrétní zacházení s touto skupinou vězňů. V rámci jedné z podkapitol krátce popíšu psychologické dopady dlouhodobého věznění.

V šesté kapitole se zaměřím na srovnání právní úpravy výjimečného trestu se čtyřmi evropskými zeměmi – Německem, Anglií a Walesem, Slovenskem a Francií.

1 Historický vývoj právní úpravy výjimečného trestu

1.1 Feudální stát

V počátcích raně feudálního státu bylo trestní právo závislé na obyčejovém právu, to se následně transformovalo do středověké společnosti. Zákony chránily především soukromé vlastnictví a trestní právo mělo soukromoprávní charakter. Při výměře trestů se posuzovala osoba pachatele na základě jeho společenského postavení, hodnocení deliktů se posuzovalo na základě objektu útoku. Postih zločinů zabití, krádeže a dalších byl záležitostí celé společnosti, která rozhodovala na základě osoby oběti a také osoby, která čin spáchala. Příkladem, kdy se na potrestání pachatele podílela celá pospolitost je trest kamenování. Později vznikla povinnost kohokoliv ze společnosti napomáhat při stíhání pachatele, pokud osoba pomoc při stíhání odmítla, pohlíželo se na ni jako na spolupachatele.¹

Trestní zájem státu je v 11. století stále nepatrný, avšak rozhodujícím činitelem je církev, která se domáhala toho, aby stát dodržoval křesťanské zásady a jejich porušování přísně trestal. Nejprísnějším trestem byl trest smrti. Ten se ukládal např. za zločiny krádeže nebo loupeže, protože při nich byl dotčen veřejný trestní zájem. Tresty smrti byly prováděny stětím, šibenicí, upálením či zahrabáním zaživa. Při zločinu zabití veřejný trestní zájem dotčen nebyl. Tento zločin nebyl chápán jako útok proti společnosti, ale jako poškození soukromého zájmu. Trest spočíval v soukromém narovnání mezi pachatelem a příbuznými usmrčeného, které mohlo spočívat ve mstě, nebo pouze v odškodnění. Příkladem soukromé msty, která byla omezená a právně regulovaná byl soudní souboj, ve kterém se utkal vrah a jeho žalobce, kterým byl nejbližší pozůstalý po oběti. Poraženému protivníkovi byla následně sřata hlava.² Souboji předcházela smlouva, v níž se obě strany zavazovaly k souboji. Pokud některá ze stran smlouvu nedodržela, měl ten, kdo vyhrál vůči tomu, kdo se k souboji nedostavil možnost jej usmrtit. Přežitky soukromé msty se projevovaly také u dalších deliktů, např. u únosu. Kupříkladu unesená nebo její otec mohli pachatele sami potrestat jeho usmrcením.³

V předhusitské éře začal panovník přenášet svou hrdelně právní pravomoc na města a vrchnosti s výhradou některých těžkých zločinů. Vytvořila se tak hustá síť hrdelních soudů,

¹ MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 142.

² VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 3-4.

³ MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 143.

kteře měly pravomoc uložit trest smrti.⁴ V letech husitské revoluce také docházelo k omezení trestu smrti a také se objevovaly názory, které požadovaly jeho úplné zrušení.⁵

1.2 Stavovský stát

K rozvinutí trestního práva došlo až v období stavovské monarchie. Přejala se ustanovení ze starší doby, která chránila život, zdraví a čest. Vznikala ale také nová ustanovení, mezi nimi byla ta, které chránila stát, církve a náboženství, vlastnictví či panovníka. U trestů se uplatňoval jistý symbolismus. Za zločin veřejného přesvědčování lidí proti vládě byl udělován trest smrti v podobě rozčtvrcení, protože pachatel slíbil věrnost a zároveň zradil, tudíž jeho osobnost byla rozpolcena. Za zločin žhářství byl pachatel potrestán upálením. Za urážku královské důstojnosti byl pachateli uložen také trest smrti.⁶

Od 16. století zemská zřízení zakazují řešení sporů soukromými válkami, takové porušení se trestá smrtí. Nově se také trestá smrtí padělání mincí. Za zločin kacířství jako delikt proti ideologickým základům režimu, byl ukládán trest upálení. Trestní právo se začalo zabývat trestáním za zločin čarodějnictví, které se však trestalo v souvislosti s delikty namířenými proti životu a zdraví. Tento zločin byl rovněž trestán upálením. Určité tresty se vzhledem ke spáchanému zločinu zpřísňovaly, například za loupež či vícenásobnou vraždu byl udělen trest smrti lámání kolem, kdy pachateli byly zlámány kosti končetin, případně i trupu a vazy. Tresty smrti byly udělovány také dětem, a to například pro požár, který zavinily z neopatrnosti.⁷

1.3 Absolutistický stát a právo do roku 1848

V 17. století na našem území platil zákoník Ferdinanda III. a to v Dolních Rakousích, dále platilo právo městské, obsaženo v zákoníku Koldínově a také trestní právo obsažené v Obnoveném zřízení zemském, českém i moravském, které stíhalo mimo jiné trestem smrti.⁸

Za vlády Habsburků došlo ke snaze o vytvoření jednotného dokumentu, který by obsahoval úpravu v rámci práva trestního. V této době byl velmi často používán trest smrti, který byl obligatorně ukládán v 53 případech. Trest odnětí svobody se nepoužíval příliš často, protože sloužil k zajištění osob, které byly podezřelé či obviněné. K první kodifikaci v rámci

⁴ FRANCEK, Jindřich. *Zločin a trest v českých dějinách*. 3. vydání. Praha: Rybka Publishers, 2007, s. 17-18.

⁵ FRANCEK, Jindřich. *Zločin a trest v českých dějinách*. 3. vydání. Praha: Rybka Publishers, 2007, s. 32.

⁶ VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 8-10.

⁷ VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 10-14.

⁸ MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 142.

trestního práva došlo v roce 1707 přijetím hrdelního řádu císaře Josefa I., který měl však jen podpůrnou funkci⁹

Tradicí starého českého práva přerušil tereziánský zákoník. Ten se zaměřoval zpravidla na delikty proti Bohu, církvi a státu. Tento zákoník obsahoval kruté a komplikované tresty, které byly často v podobě trestu smrti. Za zločin urážky Boha byl pachatel potrestán vytržením nebo uražením jazyka či useknutím ruky a následným upálením. Tereziánský zákoník stíhal trestem smrti například i sexuální delikty.¹⁰

V roce 1787 byl vyhlášen Všeobecný zákoník o zločinech a trestech za ně. V té době se začíná hojně uplatňovat trest odnětí svobody, který nabírá nového významu. Kromě pomsty za spáchaný zločin, se jedná také o nápravnou funkci tohoto trestu. Za Josefa II. se objevila snaha o zrušení trestu smrti, ten byl však obnoven za vlády Leopolda II. V roce 1803 byl vydán nový trestní zákoník, za zločiny byl udělován trest žaláře nebo trest smrti. Trest žaláře se dělil na tři stupně, a to žalář, těžký žalář a žalář nejtěžší. Vězeň v těžkém žaláři byl ukován na nohou a držen v izolaci, vězeň v žaláři nejtěžším byl ukován nejen u nohou, ale také u pasu.¹¹

1.4 Kapitalistický vývoj a vývoj ve 20. století

Roku 1852 vznikl nový předpis, a to zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích, který byl novelou trestního zákoníku z roku 1803. Za zločiny mohl být opět udělen trest odnětí svobody, tedy žalář nebo trest smrti. Trest odnětí svobody byl dočasný, který mohl trvat od 6 měsíců do 20 let nebo doživotně. Podmíněné propuštění zakotveno v zákoně ještě nebylo, ale odsouzené osoby po odpykání větší části trestu byly navrhovány k udělení milosti.¹²

1.4.1 Československo a období protektorátu

Po vzniku Československé republiky zůstal v platnosti zákon z roku 1852. Novelizací zákona bylo zrušeno ustanovení o železech na nohou pro těžký žalář. Žalář se dělil na žalář a těžký žalář. Dle délky se rozlišoval žalář dočasný a doživotní. Žalář dočasný mohl trvat opět nejdéle 20 let. Doživotní žalář byl udělován za 9 taxativně uvedených trestných činů, jednalo se například o zhárství, při kterém byla způsobena značná škoda, loupež s následkem těžkého poškození zdraví, násilné smilstvo s následkem smrti nebo vražda manželského dítěte matkou po porodu. Trest smrti se vykonával oběšením. Vedle trestního zákona byly vytvořeny i další předpisy, které upravovaly výjimečný trest. Takovými předpisy byly vojenský trestní zákon, který platil pro osoby podléhající pravomoci vojenských soudů, zákon o opatřeních proti

⁹ TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Teoretik. Praha: Leges, 2010, s. 44.

¹⁰ MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4 vydání. Praha: Leges. 2010, s. 192-193.

¹¹ TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Teoretik. Praha: Leges, 2010, s. 44-45.

¹² Tamtéž

obecně nebezpečnému užívání třaskavin a obecně nebezpečnému zacházení s nimi, zákon o padělání peněz a cenných papírů a zákon na ochranu republiky.¹³ V roce 1919 byl přijat zákon o podmíněném odsouzení a podmíněném propuštění, který tyto instituty do českého právního řádu zavedl. Díky tomu bylo možno požádat o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody na doživotí po 15 letech výkonu trestu.¹⁴ V roce 1934 byla možnost podmíněného propuštění prodloužena na 20 let, a to zákonem o ukládání trestu smrti a doživotních trestech. Tento zákon také připouštěl možnost nahrazení trestu smrti trestem těžkého žaláře v délce trvání od 15 do 30 let nebo doživotním, pokud byly přítomny polehčující okolnosti.¹⁵

V období protektorátu Čechy a Morava došlo ke vzniku trestněprávních předpisů, které nedodržovaly základní zásady jako je *nullum crimen* nebo zákaz analogie legis. Tresty byly nepřiměřené a okamžitě vykonatelné, nejčastěji používaným trestem byl trest smrti, který byl ukládán i za nedbalostní delikty. Byly zřízeny zvláštní soudy a následně stanné soudy, které posílaly lidi na popraviště bez vyšetřování nebo možnosti odvolání.¹⁶

Trestní předpisy protektorátu byly zrušeny ústavním dekretem o obnovení právního pořádku z roku 1944. Poté opět platil trestní zákon z roku 1852, a to až do roku 1950, kdy vznikl nový trestní zákoník. Za zločiny bylo opět možné uložit trest odnětí svobody nebo trest smrti. Trest odnětí svobody mohl být uložen v délce maximálně 25 let nebo na doživotí. Těhotné ženě nemohl být uložen trest smrti a byl nahrazován doživotním trestem odnětí svobody. Podmíněné propuštění bylo možné po vykonání 15 let trestu.¹⁷ Doživotní trest byl zrušen novelou trestního zákona z roku 1957, místo toho bylo možné uložit trest odnětí svobody na 25 let.¹⁸ Zrušení doživotního trestu bylo odůvodněno tím, že doživotní trest působí na vězně pesimisticky a ztrácí vůli k nápravě, protože zde není vidina nabytí svobody.¹⁹

1.4.2 Druhá polovina 20. století

Dne 1.1. 1962 nabyl účinnosti nový trestní zákon č. 140/1961. V tomto zákoně nebyl zakotven doživotní trest, trestní zákon znal pouze trest smrti či trest odnětí svobody v maximální délce do 15 let. Poprvé se zde setkáváme s pojmem výjimečný trest a jako takový byl označen pouze trest smrti (viz původní ust. § 29 odst. 1). Trest smrti mohl být uložen pouze

¹³ SOLNAŘ, Vladimír a kol. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, 2009, s. 48.

¹⁴ FRANCEK, Jindřich. *Zločin a trest v českých dějinách*. 3. vydání. Praha: Rybka Publishers, 2007, s. 72-73.

¹⁵ TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Teoretik. Praha: Leges, 2010, s. 45-47.

¹⁶ FRANCEK, Jindřich. *Zločin a trest v českých dějinách*. 3. vydání. Praha: Rybka Publishers, 2007, s. 79-80.

¹⁷ TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Teoretik. Praha: Leges, 2010, s. 47-50.

¹⁸ SOLNAŘ, Vladimír a kol. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, 2009, s. 53.

¹⁹ ZAPLETAL, Josef. K trestu smrti jako sankci za vraždu. In: BOČEK, Otmar, VÁLKOVÁ, Helena. *Trest smrti jako problém nejen právní, ale i filozofický a morální: sborník příspěvků ze semináře trestního práva Ústavu státu a práva ČSAV dne 3. 4. 1990*. Praha: Ústav státu a práva ČSAV, 1990, s. 108.

v případech, u kterých to trestní zákon ve zvláštní části dovoloval.²⁰ A také za podmínky, že stupeň nebezpečnosti takového trestného činu pro společnost je vzhledem k zvlášť zavrženíhodnému způsobu provedení činu nebo k zvlášť zavrženíhodné pohnutce nebo k zvlášť těžkému a těžko napravitelnému následku mimořádně vysoký a uložení trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti nebo není naděje, že by na pachatele bylo možno trestem výchovně působit. Tento trest nebylo možno uložit těhotné ženě nebo osobě, která v době spáchání činu nepřekročila osmnáctý rok svého věku (viz ust. § 29. odst. 3). Novelou č. 45/1973 byla úprava výjimečného trestu změněna. Dle novelizovaného ustanovení § 29 odst. 3 bylo možno nahradit trest smrti trestem odnětí svobody nad patnáct až do dvaceti pěti let, jestliže soud považoval takový trest ke splnění jeho účelu za dostatečný. Další významnou novelou byla novela č. 175/1990, dle které došlo k vyjmutí trestu smrti ze seznamu trestů. Výjimečným trestem tedy byl trest odnětí svobody nad patnáct až do dvaceti pěti let a trest odnětí svobody na doživotí. Touto novelou bylo v čl. II odst. 2 stanoveno, že uložený trest smrti se novelou mění na trest odnětí svobody na doživotí.

Pravomocný rozsudek trestu smrti musel být dle § 316 TŘ obligatorně přezkoumáván Nejvyšším soudem ČSFR. Soud přezkoumával zákonnost rozsudku a předcházejícího řízení. Pokud soud shledal, že došlo k takovému porušení zákona, které by mohlo mít vliv na uložený trest smrti, postupoval, jako by se jednalo o stížnost pro porušení zákona. Přezkum byl potřeba, neboť ze soudní praxe vyplynulo, že téměř v jedné třetině případů došlo k podstatným změnám. Ustanovení o přezkumu rozsudku o uložení trestu smrti byla zrušena novelou č. 178/1990 Sb.²¹

Výjimečný trest bylo možno uložit pouze za taxativně stanovené trestné činy a okruh trestných činů, za které bylo možno tento trest uložit se měnil s ohledem na změny provedené v trestním zákoně.

Trest odnětí svobody nad patnáct do dvaceti pěti let bylo možno uložit dle § 29 odst. 2 pouze tehdy, jestliže stupeň nebezpečnosti trestného činu pro společnost by velmi vysoký a možnost nápravy pachatele byla obzvláště ztížena. Tyto podmínky musely být splněny kumulativně.

1.5 Vývoj ve 21. století

Novela trestního zákona č. 265/2001 Sb. přinesla změnu ustanovení § 29 odst. 2. K uložení trestu odnětí svobody nad patnáct do dvaceti pěti let stačilo splnění alespoň jedné z podmínek. Spojka „a“ byla nahrazena spojkou „nebo“. Stupeň nebezpečnosti činu pro

²⁰ SOLNÁŘ, Vladimír a kol. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, 2009, s. 55.

²¹ TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Teoretik. Praha: Leges, 2010, s. 51.

společnost byl dle § 3 odst. 4 TZ určován zejména významem chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsobem provedení činu a jeho následky, okolnostmi, za kterých byl čin spáchán, osobou pachatele, mírou jeho zavinění a jeho pohnutkou.

V souvislosti s trestem odnětí svobody na doživotí se objevil výčet činů, za které bylo možno tento trest uložit a byl obsažený v ustanovení § 29 odst. 3. Těmito činy byly vražda, vlastizrada, teror, obecné ohrožení nebo genocida, při kterém pachatel zavinil smrt jiného úmyslně a to za podmínek, že stupeň nebezpečnosti takového trestného činu pro společnost byl mimořádně vysoký vzhledem k zvlášť zavrženíhodnému způsobu provedení činu nebo k zvlášť zavrženíhodné pohnutce nebo k zvlášť těžkému a těžko napravitelnému následku, uložení takového trestu vyžadovala účinná ochrana společnosti a nebyla naděje, že by pachatele bylo možno napravit trestem odnětí svobody nad patnáct až do dvaceti pěti let. Z ustanovení plyne, že usmrcení musí být úmyslné a nepostačoval by ani pokus směřující ke kvalifikovanému důsledku.

Postupem času docházelo k rozšiřování taxativního výčtu skutkových podstat, za které bylo možno uložit trest odnětí svobody na doživotí. Po novele trestního zákona č. 320/2006 Sb. přibýly do výčtu i trestné činy, kterými mohla být způsobena smrt nedbalostně. Jednalo se o trestný čin ublížení na zdraví podle § 222 odst. 3, trestný čin loupeže dle § 234 odst. 3, trestný čin brání rukojmí podle § 234a odst. 3, trestný čin vydírání podle § 235 odst. 4, trestný čin znásilnění podle § 241 odst. 4 nebo trestný čin pohlavního zneužívání podle § 242 odst. 4 opakovaně a byl již pro tento trestný čin potrestán. Pro uložení doživotního trestu za tyto činy bylo tedy potřeba, aby byly splněny dvě podmínky, recidiva a předchozí potrestání pro takový trestný čin, potrestáním se rozumí alespoň částečný výkon uloženého trestu.²²

Pro uložení doživotního trestu odnětí svobody nepostačovalo pouze spáchání trestného činu, za nějž bylo možno tento trest uložit. Musely být splněny tři podmínky, a to že stupeň nebezpečnosti takového trestného činu pro společnost je mimořádně vysoký vzhledem k zvlášť zavrženíhodnému způsobu provedení činu nebo k zvlášť zavrženíhodné pohnutce nebo k zvlášť těžkému a těžko napravitelnému následku, uložení takového trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti a není naděje, že by pachatele bylo možno napravit trestem odnětí svobody nad patnáct až do dvaceti pěti let. Tyto podmínky musely být splněny kumulativně. K jejich změně došlo novelou č. 256/2001 tak, že první podmínka zůstala a druhá a třetí podmínka byla sloučena do jednoho bodu a vůči sobě byly v poměru alternativním. Tedy stupeň nebezpečnosti takového trestného činu pro společnost je mimořádně vysoký vzhledem k zvlášť

²² TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Teoretik. Praha: Leges, 2010, s. 55-56.

zavrženíhodnému způsobu provedení činu nebo k zvlášť zavrženíhodné pohnutce nebo k zvlášť těžkému a těžko napravitelnému následku, a uložení takového trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti nebo není naděje, že by pachatele bylo možno napravit trestem odnětí svobody nad patnáct až do dvaceti pěti let.

Trestní zákon č. 140/1964 Sb. byl nahrazen trestním zákonem č. 40/2009 Sb., který přinesl řadu změn, a to s účinností od 1.1. 2010.

2 Současná právní úprava

Výjimečný trest je de lege lata upraven v § 54 TZ a jedná se o zvláštní typ nepodmíněného trestu odnětí svobody. K uložení tohoto trestu musí být splněny následující podmínky. Pachatel se musí dopustit zvláště závažného zločinu a zákon uložení takového trestu dovoluje. Ustanovení neodkazuje na zvláštní část zákona, ale právě ve zvláštní části a u skutkových podstat trestných činů nalezneme, zda lze za takový zločin uložit výjimečný trest. Pro uložení doživotního trestu existuje taxativní výčet trestných činů.²³ Soud dále musí zkoumat, zda byly splněny další podmínky pro uložení výjimečného trestu, ty se liší s ohledem na formu trestu.

2.1 Formy výjimečného trestu

Aktuální trestní zákon, tedy zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník zná dvě formy výjimečného trestu, trest odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let a trest odnětí svobody na doživotí. U časově určité formy trestu došlo ke zvýšení rozpětí, neboť byla zvýšena horní hranice trestu odnětí svobody z 15 na 20 let.²⁴

2.1.1 Trest odnětí svobody nad dvacet do třiceti let

Náležitosti tohoto trestu jsou upraveny v ustanovení § 54 odst. 2 TZ. Pro uložení tohoto trestu je nezbytné splnění alespoň jedné z podmínek, jsou tedy v poměru alternativním. Jsou jimi velmi vysoká závažnost zvláště závažného zločinu nebo obzvláště ztížená možnost nápravy pachatele.

K tomu, aby se jednalo o velmi vysokou závažnost, nepostačuje to, že daný skutek je zvláště závažným zločinem. Velmi vysoká závažnost zvláště závažného zločinu se posuzuje odlišně vzhledem ke konkrétním okolnostem případu a podle obecných hledisek dle § 39 odst. 2 TZ, podle nichž se určuje povaha a závažnost trestného činu.²⁵ Při posuzování závažnosti je nutno zkoumat, zda intenzita naplnění znaků skutkové podstaty převýšila intenzitu, jaká se u zvláště závažných zločinů tohoto typu obvykle vyskytuje. Také je nutno zohlednit další skutečnosti jako jsou polehčující a přitěžující okolnosti.²⁶ Velmi vysoká závažnost může vyplývat ze zvláště zavrženíhodného způsobu provedení trestného činu, ze zvláště zavrženíhodné pohnutky nebo ze zvláště těžkého a těžko napravitelného následku. Může se jednat o spáchání

²³ TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Teoretik. Praha: Leges, 2010, s. 63.

²⁴ KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 62.

²⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14.8.2019, sp. Zn. 8 Tdo 818/2019.

²⁶ KALVODOVÁ, Věra. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 757-758.

více zvláště závažných zločinů, za které lze uložit výjimečný trest nebo například spáchání zločinu v souběhu s jiným zvláště závažným zločinem.²⁷

Typicky se může jednat o trestný čin vraždy, přičemž zájem na ochraně lidského života je zasažen vysokou měrou, například v případě, kdy je oběť zabita nožem s mnoha zásahy těla. Nebo může jít o naplnění dvou kritérií kvalifikovaných skutkových podstat zločinu vraždy, například pachatel úmyslně usmrtí oběť zvláště surovým nebo trýznivým způsobem a v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného majetkový prospěch, dopustí se tak zločinu vraždy dle § 140 odst. 2, odst. 3 písm. i) a j) TZ.

O obzvláště ztíženou možnost nápravy pachatele se bude jednat pouze v případě, že nebude postačovat uložení mírnějšího trestu, více trestů vedle sebe nebo v kombinaci s ochranným opatřením.²⁸ Obzvláště ztížená možnost nápravy pachatele se může posuzovat dle počtu a povahy předchozích odsouzení pachatele, zohledňuje se také prognóza jeho budoucího chování. Soud v rozhodnutí také musí shledat, že uložení trestu odnětí svobody nad 20 do 30 let je nezbytné k dosažení účelu trestu.²⁹

O obzvláště ztíženou možnost nápravy pachatele se může jednat i na základě aktuálního stavu pachatelovy osobnosti. Jedná se o situace, kdy pachatel dává najevo pohrdání základními společenskými hodnotami, např. lhostejným přístupem ke způsobenému zvláště závažnému následku, projevuje neochotu přizpůsobit se jakýmkoli společenským konvencím, není ochoten zbavit se škodlivých návyků, které ho vedly ke spáchání zvláště závažného zločinu nebo není-li možné dlouhodobě změnit jeho negativní sociální vazby.³⁰ V praxi dochází často k tomu, že soudy vede k uložení trestu odnětí svobody nad 20 do 30 let případ, kdy jsou splněny obě podmínky.³¹

Příkladem obzvláště ztížené možnosti nápravy pachatele může být těžká porucha osobnosti, sexuální porucha, přičemž se pachatel odmítá léčit.

2.1.2 Trest odnětí svobody na doživotí

Trest odnětí svobody na doživotí je přísnější formou výjimečného trestu a také tím nejpřísnějším trestem, který může být pachateli trestného činu uložen. Podmínky pro uložení

²⁷ PÚRY, František. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 1030.

²⁸ Tamtéž

²⁹ KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 62.

³⁰ PÚRY, František. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 1031.

³¹ ŠÍMANOVÁ, Hana. *Několik poznámek k výjimečnému trestu* [online]. Pravniprostor.cz, 22. února 2016 [cit. 15. 12. 2023]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/nekolik-poznamek-k-vyjimecnemu-trestu>.

takového trestu jsou stanoveny přísně. Doživotní trest může soud uložit pouze za jedenáct taxativně vymezených trestných činů, které jsou obsaženy v ustanovení § 54 odst. 3 TZ, skutkové podstaty těchto činů představují kvalifikované případy úmyslného usmrcení.³² Dále musí být splněny další předpoklady: takový zvlášť závažný zločin je mimořádně závažný vzhledem k zvlášť zavrženíhodnému způsobu provedení činu nebo k zvlášť zavrženíhodné pohnutce nebo k zvlášť těžkému a těžko napravitelnému následku a uložení takového trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti nebo není naděje, že by pachatele bylo možno napravit trestem odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let.

Zvlášť zavrženíhodný způsob provedení činu není v zákoně přesně definován, judikatura však tento pojem definuje u jednotlivých druhů trestných činů. „*Zvlášť zavrženíhodný způsob provedení činu u vraždy předpokládá vyšší míru surovosti, zvláštní lsti, zákeřnosti, brutality či zvrhlosti, než jaká obvykle bývá spojena s tímto trestným činem.*“³³ Může se jednat o případ, kdy oběť byla vystavena zvláštním fyzickým nebo duševním útrapám, zejména pokud šlo o osobu určitým způsobem handicapovanou, např. dítě.

Zavrženíhodnou pohnutku můžeme dle judikatury definovat následovně: „*Za zvlášť zavrženíhodnou pohnutku lze považovat pohnutku, která je v příkrém rozporu s morálkou a svědčí o morální zvrhlosti, bezcitnosti, bezohledném sobectví a o naprosté neúctě pachatele k lidskému životu. Naproti tomu nelze takový charakter přičítat pohnutkám, které mají podklad v přirozených citech člověka (např. žárlivost) nebo ve stavu okamžitého afektu, dlouhodobé stresové situaci např. v meziosobních vztazích.*“³⁴ O zavrženíhodnou pohnutku se nebude jednat ani v případě sexuálních úchylek, které mají biologický základ.³⁵

Zvlášť zavrženíhodná pohnutka může být splněna také u činu, který skončil ve stádiu přípravy nebo jakéhokoli pokusu. Zvlášť zavrženíhodný způsob provedení činu může být splněn ve fázi pokusu, pouze pokud pachatel alespoň začal vůči poškozenému takovým způsobem jednat.³⁶

Zvlášť těžký a těžko napravitelný následek předpokládá nenapravitelnou nebo velmi těžce napravitelnou poruchu zájmu, který chrání trestní zákoník.³⁷ Je spojován s výrazně vyšší

³² KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 63.

³³ Zpráva Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 16.6. 1976, sp. Zn. TPJF 30/76.

³⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 8. 2008, sp. zn. 8 Tdo 888/2008.

³⁵ KALVODOVÁ, Věra. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 761.

³⁶ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 8 vydání. Praha: Leges. 2020, s. 104.

³⁷ KALVODOVÁ, Věra. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 761.

intenzitou následku, než obvykle bývá určitým trestným činem způsoben.³⁸ Může se jednat například o usmrcení více osob tam, kde k naplnění skutkové podstaty postačuje usmrcení jediné, dále o způsobení těžké újmy jiné osoby vedle usmrcení jedné či více osob, nebo o způsobení smrti a současně újmy velkého rozsahu na majetku.³⁹ Například tedy situace, kdy dojde k několikanásobné vraždě nebo vedle zločinu vraždy způsobí pachatel těžkou újmu na zdraví, například poranění mozku či trvalé ochrnutí. Takovýto následek může vést k trvalé invaliditě, ztrátě schopnosti samostatně fungovat nebo pracovat, a může vyžadovat dlouhodobou péči a rehabilitaci. Těžké tělesné poškození může mít také značný vliv na psychické zdraví oběti, způsobující chronickou bolest, trauma a psychické utrpení.

Požadavkem účinné ochrany společnosti je zabraňovací účinek trestu doživotí, a to z pohledu represe i generální prevence. K odsouzení tedy dojde v případě, že společnost nelze chránit proti nejnebezpečnější kriminalitě jinými prostředky než tímto.⁴⁰

Může jít například o situaci, kdy se pachatel trestného činu pohlavního zneužití nebo znásilnění dítěte bude snažit zbavit svědků své trestné činnosti, a život dětí tak bude vystaven objektivně existujícímu zvýšenému nebezpečí.⁴¹

Také tak bude v případě, kdy se pachatel, který zavraždil policistu, pokusil zavraždit další dva policisty a jedná se o osoby, které jsou při výkonu práce ve zvýšené míře ohrožovány na životě a zdraví. Z hlediska generální prevence je v těchto případech potřeba účinné ochrany společnosti před podobnými trestnými činy.⁴²

Požadavek účinné ochrany společnosti bude splněn také v případě, že trestná činnost vyvolala hluboké znepokojení široké veřejnosti. Tak tomu bylo v případě tzv. lihové aféry. Tento případ si vyžádal enormní zásah státních orgánů České republiky, došlo k odhalení praktik tzv. lihové mafie a postihl také širokou veřejnost, protože prostřednictvím konzumace běžně dostupné suroviny začalo docházet k hromadným následkům na zdraví i životě osob.⁴³

Požadavek nenapravitelnosti pachatele trestem odnětí svobody nad 20 až do 30 let je projevem zásady ekonomie trestní represe a jedná se na rozdíl od požadavku účinné ochrany

³⁸ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 8 vydání. Praha: Leges. 2020, s. 104.

³⁹ KALVODOVÁ, Věra. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 761.

⁴⁰ KALVODOVÁ, Věra. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 762.

⁴¹ Tamtéž

⁴² Tamtéž

⁴³ Tamtéž

společnosti, která představuje generální prevenci, o prevenci individuální. Také je tím vyjádřena subsidiarita doživotního trestu k trestu odnětí svobody na 20 až do 30 let.⁴⁴

Nejprve se tedy musí posoudit, zda nepostačuje k nápravě pachatele mírnější trest, odnětí svobody do 20 let nebo výjimečný trest od 20 až do 30 let. Po odůvodněném negativním názoru, že mírnější trest k dosažení nápravy pachatele nepostačuje, může být po splnění ostatních podmínek uložen doživotní trest.⁴⁵ Aby byla zjištěna nenapravitelnost pachatele a potřeba uložit doživotní trest, osobnost pachatele musí být všestranně zhodnocena. Musí se tedy prověřit jeho předchozí život, příčiny, podmínky a pohnutky jeho trestné činnosti, a to za pomoci psychologické, psychiatrické, popřípadě i sexuologické expertizy.⁴⁶

2.2 Omezení při podmíněném propuštění z výkonu výjimečného trestu na doživotí

Ustanovení § 54 odst. 4 TZ obsahuje možnost soudu rozhodnout, že doba výkonu trestu ve věznici se zvýšenou ostrahou se pro účely podmíněného propuštění do doby výkonu trestu nezapočítává. Dle mého názoru je toto ustanovení poměrně problematické.

Jedná se o zpřísnění trestu odnětí svobody na doživotí a mělo by být ukládáno spíše výjimečně. Trestní zákoník však dále neupravuje, v jakých případech má být toto zpřísnění uděleno, nebo podle jakých kritérií má soud rozhodovat. Púry uvádí, že doživotní trest odnětí svobody lze zpřísnit tehdy, nepostačuje-li k dosažení nápravy pachatele a ochrany společnosti samotná předem neomezená délka doživotního trestu ani nejpřísnější režim jeho výkonu ve věznici se zvýšenou ostrahou, ale že je nutné ztížit pachateli možnost jeho podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody na doživotí, a tím i možnost návratu do občanské společnosti. Může se jednat například o zvláště nebezpečného pachatele nebo o mimořádně narušenou a těžko napravitelnou osobnost.⁴⁷ Souhlasím však s názorem Kalvodové, která tvrdí, že již samotné podmínky pro uložení doživotního trestu předpokládají mimořádnou narušenost osobnosti pachatele, jeho mimořádně ztíženou možnost nápravy, a tedy i nebezpečnost. Minimální podmínky pro uložení trestu na doživotí by pro zpřísnění musely být výrazně překročeny.⁴⁸

⁴⁴ KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 63.

⁴⁵ PÚRY, František. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 1034.

⁴⁶ KALVODOVÁ, Věra. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 763.

⁴⁷ PÚRY, František. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 1035-1036.

⁴⁸ KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. S. 64-65.

Toto omezení spočívá v tom, že se pro mnohé odsouzené značně oddálí možnost být podmíněně propuštěn. Odsouzený je obligatorně dle § 56 odst. 2 písm. b) TZ zařazen do věznice se zvýšenou ostrahou, návrh na přeřazení do věznice s ostrahou může podat nejdříve po výkonu 10 let tohoto trestu, a to na základě § 57 odst. 5 TZ. Pro podmíněně propuštění z výkonu trestu je nutné vykonat alespoň 20 let trestu.⁴⁹ Odsouzený tedy může být podmíněně propuštěn nejdříve po 30 letech výkonu trestu. Pro mnohé může být šance podmíněného propuštění vyloučena, pokud nesplní další podmínky pro přeřazení do věznice s ostrahou. Těmi jsou, že chování odsouzeného a způsob, jakým plní své povinnosti, odůvodňují závěr, že přeřazení přispěje k jeho nápravě.⁵⁰

V důsledku toho může nastat situace, kdy ve výkonu trestu doživotí bude odsouzený s perspektivou 20 let výkonu trestu a vedle něho odsouzený, který bude muset vykonat minimálně 30 let trestu. To může následně vést ke konfliktům či pocitu bezvýchodnosti odsouzeného.⁵¹ Do jisté míry může platit argument, že rozhodnutím o nezapočítávání má být odsouzený motivován k dobrému chování, aby co nejdříve dosáhl přeřazení do věznice s ostrahou.⁵² Dle mého názoru toto zpřísnění odsouzeného nemotivuje, naopak spíše motivaci ztrácí buď od počátku nebo později, pokud nesplní podmínky pro přeřazení, a tím je zmařen účel samotného institutu podmíněného propuštění. V důsledku pocitu bezvýchodnosti odsouzeného může dojít také ke zhoršení jeho chování.

Dle názoru Tlapák Navrátilové je tento institut využíván poměrně často a vzhledem k silícímu tlaku veřejnosti na zpřísnění trestní represe je nebezpečí, že by mohl být používán častěji, než je bezpodmínečně nutné.⁵³ S tímto názorem souhlasím a myslím si, že by toto ustanovení mělo být konkrétnější a přímo upravovat podmínky pro rozhodnutí o tomto zpřísnění doživotního trestu.

O tomto zpřísnění musí soud rozhodnout zároveň s rozhodnutím o uložení doživotního trestu odnětí svobody. Po pravomocném rozhodnutí už není možné dodatečně rozhodnout o nezapočítávání pro účely podmíněného propuštění z výkonu trestu, a to ani s ohledem na případné negativní chování odsouzeného ve výkonu trestu.⁵⁴ Domnívám se, že pokud by bylo možné o tomto zpřísnění rozhodnout také v průběhu výkonu trestu, mělo by to na vězně

⁴⁹ § 88 odst. 5 zákona č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník.

⁵⁰ § 57 odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník.

⁵¹ KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody na doživotí*. Brno: Masarykova univerzita, 1995, s. 61-62.

⁵² KALVODOVÁ, Věra. Výjimečný trest v procesu reformy trestního práva hmotného. In: GRIVNA, Tomáš, VANDUCHOVÁ, Marie (ed). *Aktuální problémy rekonstrukce trestního práva hmotného*. Praha: nakladatelství Karolinum, 2007, s. 104.

⁵³ TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Teoretik. Praha: Leges, 2010, s. 66.

⁵⁴ TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Teoretik. Praha: Leges, 2010, s. 66.

pozitivní vliv. Odsouzení by byli motivováni ke slušnému chování, aby se vyhnuli prodloužení doby čekání na podmíněné propuštění. K takovému zpřísnění by soud mohl přistoupit například pokud by odsouzený spáchal ve výkonu trestu trestný čin.

V tuto chvíli se toto zpřísnění vztahuje na 4 doživotně odsouzené osoby ze 49. Počátky věznění u zmíněných 4 doživotně odsouzených je rok 2006, 2012, 2013 a 2020. Žádný z těchto vězňů nebyl přerazen do mírnějšího typu věznice,⁵⁵ i když tři odsouzení již vykonali potřebných 10 let trestu pro přerazení.

⁵⁵ Odpověď na žádost o informaci dle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím ze dne 4. 12. 2023, č. j. VS-53823-22/ČJ-2023-800041 a ze dne 15. 2. 2024, č. j. VS-40703-4/ČJ-2024-800041.

3 Ukládání výjimečného trestu u mladistvých

3.1 Právní úprava výjimečného trestu u mladistvých

Ukládání trestu za zločiny, za které lze uložit výjimečný trest je u mladistvých upraveno v § 31 odst. 3 Zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů. Samotný výjimečný trest tedy mladistvému uložit nelze. Dle tohoto ustanovení, v případě, že mladistvý spáchal provinění, za které trestní zákoník dovoluje uložení výjimečného trestu, a že povaha a závažnost provinění je vzhledem k zvlášť zavrženíhodnému způsobu provedení činu nebo k zvlášť zavrženíhodné pohnutce nebo k zvlášť těžkému a těžko napravitelnému následku mimořádně vysoká, může soud pro mládež uložit mladistvému odnětí svobody na pět až deset let, má-li za to, že by odnětí svobody v rozmezí uvedeném v odstavci 1 k dosažení účelu trestního opatření nepostačovalo. Nepodmíněné odnětí svobody mladistvých má subsidiární funkci.

§ 31 odst. 1 ZSVM říká, že trestní sazby odnětí svobody se u mladistvých snižují na polovinu a horní hranice nesmí převyšovat 5 let a dolní 1 rok. Soud tedy může v případě výjimečného trestu tuto hranici překročit, avšak toto rozhodnutí musí být náležitě odůvodněno.⁵⁶ Aby soud mohl tento trest uložit, musí zhodnotit všechny konkrétní okolnosti činu, a zda v jejich důsledku byla povaha a závažnost spáchaného provinění mladistvého mimořádně vysoká. Soud také musí dojít k závěru, že takové odsouzení mladistvého je nezbytné, a to i když je pobyt ve věznici pro vývoj mladistvého nevhodný.⁵⁷

Může se jednat o případ, kdy mladistvý pachatel brutálně zavraždil svého rodiče a nejevil žádným náznakem lítosti či nápravy. Vzhledem k absenci lítosti či nápravy nelze účelu takového trestního opatření dosáhnout jinak a mladistvému v takovém případě musí být uloženo trestní opatření odnětí svobody ve výši 5 až 10 let.

V případě uložení takového trestu není ani možné mimořádně snížit trestní opatření pod dolní hranici trestní sazby dle ustanovení § 40 odst. 3 TZ, § 58 TZ ani § 32 ZSVM, protože soud má za to, že účelu trestního opatření nelze dosáhnout jinak.⁵⁸

Osobně bych uvítala širší úpravu, neboť se takového provinění může dopustit mladistvý, který je stejně vyspělý jako osoba dospělá a není proto potřeba poskytovat takovým pachatelům úlevy co do výše trestu. Pokud by se taková vyspělost prokázala, mohl by soud mladistvému

⁵⁶ ŽATECKÁ, Eva, HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 92.

⁵⁷ ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena, SOTOLÁŘ, Alexander, HRUŠÁKOVÁ, Milana, ŠÁMALOVÁ, Milada. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 323–324.

⁵⁸ ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena, SOTOLÁŘ, Alexander, HRUŠÁKOVÁ, Milana, ŠÁMALOVÁ, Milada. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 324.

uložit trest odnětí svobody ve vyšší výměře nebo trest odnětí svobody na doživotí po vzoru Francie.

3.2 Úprava u dětí mladších patnácti let

Dítěti, které dovršilo dvanáctý rok svého věku a je mladší patnácti let a spáchalo čin, za který lze uložit výjimečný trest, uloží soud pro mládež obligatorně ochrannou výchovu dle ustanovení § 93 odst. 2 ZSVM.⁵⁹ Pokud dítě dále páchá činy jinak trestné, státní zástupce musí opět podat návrh na uložení tohoto opatření. V praxi pak tedy může dojít k tomu, že dítěti, které již je v ochranné výchově, je toto opatření uděleno znovu.⁶⁰ Domnívám se, že opakované ukládání ochranné výchovy i když v ní dítě již je, je bezpředmětné a může tím docházet ke zbytečnému zatěžování soudního aparátu.

3.3 Podmíněné propuštění mladistvého z výkonu trestního opatření nepodmíněného odnětí svobody

Podmínky pro podmíněné propuštění jsou obsaženy v § 88 odst. 1 TZ a v modifikované formě se uplatní také u mladistvých. Podmíněné propuštění je tedy možné, pokud odsouzený vykonal polovinu uloženého nebo podle prezidenta republiky zmírněného trestního opatření odnětí svobody, jestliže ve výkonu trestního opatření svým chováním a plněním povinností prokázal polepšení a může se od něho očekávat, že v budoucnu povede řádný život, nebo soud pro mládež přijme záruku za dovršení nápravy odsouzeného. Při rozhodování o podmíněném propuštění se bude zkoumat také, zda mladistvý odsouzený nastoupil včas do výkonu trestního opatření a zda částečně nebo zcela nahradil nebo jinak odčinil škodu nebo jinou újmu způsobenou proviněním a zda vykonával ochranné léčení před nástupem k výkonu trestu nebo v jeho průběhu.⁶¹

Mladistvého je možné podmíněně propustit z věznice před výkonem poloviny, resp. dvou třetin výkonu nepodmíněného odnětí svobody, to je upraveno v ustanovení § 78 odst. 1 ZSVM.⁶² Podmíněné propuštění mladistvého z výkonu odnětí svobody dříve, než vykoná jeho polovinu nebo dvě třetiny, je možné pouze na návrh státního zástupce nebo ředitele věznice. Přitom není potřeba splnění dalších podmínek, které jsou pro dřívější propuštění potřeba dle § 88 odst. 2 TZ.⁶³

⁵⁹ TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Teoretik. Praha: Leges, 2010, s. 61.

⁶⁰ ŽATECKÁ, Eva, HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 251.

⁶¹ ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena, SOTOLÁŘ, Alexander, HRUŠÁKOVÁ, Milana, ŠÁMALOVÁ, Milada. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 650.

⁶² ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena, SOTOLÁŘ, Alexander, HRUŠÁKOVÁ, Milana, ŠÁMALOVÁ, Milada. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 324.

⁶³ ŠČERBA, Filip. COUFALOVÁ, Bronislava. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Praha: Leges, 2016, s. 165.

Polepšení mladistvého je obligatorní podmínkou pro podmíněné propuštění jak po výkonu poloviny či třetiny trestního opatření, tak i kdykoliv před touto dobou. K závěru, že došlo k polepšení mladistvého musí soud dospět na základě pečlivého zhodnocení chování mladistvého, z jeho charakterových vlastností, z toho, jaký zaujal postoj ke spáchanému provinění a jak se snažil odčinit způsobenou újmu. Velmi důležitá je zpráva z věznice o hodnocení chování mladistvého ve výkonu trestního opatření odnětí svobody a o dosaženém stupni převýchovy.⁶⁴

Na základě splnění podmínky budoucího řádného života můžeme říci, že je další výkon trestního opatření pro mladistvého nepotřebný a nedůvodný. Vychází se ze zhodnocení pachatelova polepšení a důležité je také zjištění, v jakém prostředí bude mladistvý po propuštění žít a studovat nebo pracovat, zda má zajištěné bydlení, a zda na něho rodinné a sociální zázemí budou působit příznivě, aby se znovu nedopustil provinění.⁶⁵

Podmínka budoucího řádného života může být splněna také v případě, že mladistvý bude podroben dalším případným opatřením ve zkušební době, např. dohledu probačního úředníka, nebo na něj bude působit uložené ochranné opatření, zejména ochrannou výchovou nebo ochranným léčením, které by měly odstranit příčinu spáchání provinění, nebo bude mladistvý vykonávat další druh trestního opatření, pokud mu bylo uloženo vedle trestu odnětí svobody.⁶⁶

K závěru o budoucím řádném životu mladistvého může soud dospět kdykoli po zahájení výkonu trestního opatření nepodmíněného odnětí svobody, neboť zákon nestanovuje žádnou ani minimální dobu výkonu tohoto trestního opatření, kterou by bylo nutno odpykat.⁶⁷

Pokud nebude postačovat příznivé chování mladistvého ve věznici ke konstatování příznivé prognózy jeho budoucího života po propuštění, například proto, že prostředí, do kterého by se vrátil, je problematické, může podat záruku za dovršení nápravy výchovné spolupůsobení a pomoc zájmového sdružení.⁶⁸

3.4 Zahlazení odsouzení u mladistvých

Na mladistvého odsouzeného k trestnímu opatření odnětí svobody nepřevyšujícímu jeden rok se hledí jako by nebyl odsouzen, jakmile toto opatření vykoná nebo pravomocným upuštěním od zbytku výkonu. Avšak v případě, že mladistvý spáchal provinění, za které trestní

⁶⁴ ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena, SOTOLÁŘ, Alexander, HRUŠÁKOVÁ, Milana, ŠÁMALOVÁ, Milada. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 650.

⁶⁵ ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena, SOTOLÁŘ, Alexander, HRUŠÁKOVÁ, Milana, ŠÁMALOVÁ, Milada. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 651.

⁶⁶ Tamtéž

⁶⁷ Tamtéž

⁶⁸ ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena, SOTOLÁŘ, Alexander, HRUŠÁKOVÁ, Milana, ŠÁMALOVÁ, Milada. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 652.

zákoník dovoluje uložení výjimečného trestu, a soud může mladistvému uložit trest odnětí svobody na pět až deset let, rozhoduje o zahlazení odsouzení soud pro mládež, který přihlíží k chování mladistvého ve výkonu odnětí svobody, a to kdykoliv po výkonu trestního opatření.⁶⁹

3.5 Výkon výjimečného trestu u mladistvých

Místo výkonu trestu odnětí svobody u mladistvých je upraveno v zákoně č. 169/1999 Sb., zákon o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. Dle ustanovení § 5 odst. 3 tohoto zákona, trestní opatření odnětí svobody u mladistvých, kteří nepřekročili 19. rok svého věku, se vykonává odděleně od ostatních odsouzených, a to ve věznicích nebo zvláštních odděleních pro mladistvé s uplatňováním vnitřní diferenciaci.

Výkon nepodmíněného odnětí svobody u mladistvých má oproti výkonu u dospělých jisté odlišnosti a specifika. Klade se důraz na výchovu k odpovědnosti za své chování, iniciuje se snaha mladistvého odčinit újmu způsobenou poškozenému, například upřímně míněnou omluvou nad rámec náhrady materiální škody. Vytváří se podmínky pro další duševní a sociální rozvoj mladistvého, který odpovídá jeho osobnostním předpokladům, sklonům a vlohám, těmi jsou vzdělávání, profesní příprava, kurzy sociálních dovedností atd. Důležitou složkou je také ochrana mladistvého před vedlejšími negativními důsledky vězeňského života prostřednictvím podpory kontaktu mezi mladistvým, jeho rodinou a blízkým sociálním okolím. To spočívá ve využívání institutů odměn nebo možnosti dřívějšího podmíněného propuštění.⁷⁰

Odsouzení jsou v těchto věznicích členěni do čtyř skupin od A do D. Kritériem zařazení je charakteristika osobnosti pachatele a spáchaného trestného činu odbornými zaměstnanci. O zařazení do konkrétní skupiny rozhoduje ředitel věznice.⁷¹

⁶⁹ ŠČERBA, Filip. COUFALOVÁ, Bronislava. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Praha: Leges, 2016, s. 165-166.

⁷⁰ ŠÁMAL, Pavel. VÁLKOVÁ, Helena. SOTOLÁŘ, Alexander. HRUŠÁKOVÁ, Milana. ŠÁMALOVÁ, Milada. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 642.

⁷¹ KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 112-113.

4 Instituty související s výjimečným trestem

4.1 Podmíněné propuštění

Podmíněné propuštění je institut, který dává soudu možnost propustit odsouzeného na svobodu před odpykáním celého trestu. Jedná se o významný resocializační a výchovný prostředek a je zkouškou toho, jak účinné byly metody zacházení s vězněm a korektivní výchovná funkce trestu.⁷² Také má významnou motivační funkci, protože vede vězně k dobrému chování.⁷³

Institut podmíněného propuštění není nárokový, tedy odsouzený při splnění podmínek k podmíněnému propuštění nemá automaticky nárok na propuštění. Neznamena to však, že by soudy mohly rozhodovat libovolně, nepřesvědčivě či nepředvídatelně.⁷⁴ V praxi nedochází k situacím, že by odsouzený, který splnil všechny potřebné podmínky, nebyl podmíněně propuštěn.⁷⁵

Podmíněné propuštění z výkonu výjimečného trestu je upraveno v ustanovení § 88 odst. 4 a odst. 5 TZ. Předpoklady pro podmíněné propuštění jsou obecné, které platí pro všechny formy podmíněného propuštění, a zvláštní.⁷⁶ Obligatorními podmínkami, které musí splnit každý odsouzený pro podmíněné propuštění jsou uplynutí konkrétně stanovené minimální výměry nepodmíněného trestu odnětí svobody, prokázání polepšení a předpoklad vedení řádného života nebo přijetí záruky za dovršení nápravy odsouzeného.⁷⁷

V rámci trestu odnětí svobody na doživotí nedochází v České republice často k podmíněnému propuštění. Prvním, kdo o podmíněné propuštění požádal, byl Zdeněk Vocásek v roce 2007. Zdeněk Vocásek byl původně v roce 1988 odsouzen k trestu smrti za brutální dvojnásobnou vraždu a pokus o vraždu. Tento trest byl však pozastaven a poté z důvodu zrušení trestu smrti změněn na trest odnětí svobody na doživotí. Soud však žádosti o podmíněné propuštění nevyhověl a zamítl ji, neboť podle soudu nebylo polepšení jednoznačné a muselo by být patrné po celou dobu výkonu trestu.⁷⁸

⁷² ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena. K podmíněnému propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. *Trestněprávní revue*, 2012, roč. 11, č. 11-12, s. 249.

⁷³ KOVÁŘOVÁ, Kateřina. Podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody jakožto jeden z možných institutů napomáhajících snazší resocializaci odsouzeného. *Trestněprávní revue*, 2019, roč. 18, č. 2, s. 39.

⁷⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 3.1. 2017, sp. zn. I. ÚS 2201/16.

⁷⁵ VICHEREK, Roman. Předpoklady podmíněného propuštění a jeho formy dle stávající úpravy trestního zákoníku. *Trestněprávní revue*, 2015, roč. 14, č. 4, s. 79.

⁷⁶ Tamtéž.

⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁸ TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Teoretik. Praha: Leges, 2010, s. 67.

V srpnu 2018 došlo k podmíněnému propuštění doživotně odsouzeného Františka Müllera, který byl odsouzen v Německu za účast na pokusu o loupežnou vraždu klenotníka v Německu v roce 1995.⁷⁹

4.1.1 Obligatorní podmínky podmíněného propuštění

Osoby odsouzené k trestu odnětí svobody nad 20 do 30 let mohou být podmíněně propuštěny až po výkonu dvou třetin uloženého trestu. Osoby odsouzené na doživotí musí vykonat alespoň 20 let trestu.⁸⁰ Jedná se o pevně stanovenou hranici, která vyplývá z časově neomezeného trvání trestu odnětí svobody na doživotí. Doba výkonu trestu se počítá ode dne nástupu odsouzeného k výkonu trestu odnětí svobody do věznice, případně ode dne omezení osobní svobody vazbou, která byla započítána do uloženého trestu.⁸¹

Polepšení pachatele spočívá ve vnitřní přeměně jeho osobnosti, která se projevuje změnou jeho chování navenek. Toto polepšení odsouzený musí prokázat. Pro posouzení, zda se odsouzený polepšil, je rozhodné jeho chování po právní moci rozsudku, nikoli např. v době trestního stíhání nebo před spácháním trestného činu.⁸² Posuzuje se tedy, jak odsouzený dodržoval pořádek a kázeň ve věznici, jak plnil pokyny a příkazy Vězeňské služby, jak plnil pracovní úkoly, zacházel se svěřenými věcmi nebo zda dodržoval vnitřní řád věznice.⁸³

Polepšení může nasvědčovat například pokud se odsouzený účastní programů určených k předcházení trestné činnosti, zlepšuje své znalosti a schopnosti s cílem uplatnit se ve společnosti nebo získává náhled na svoji trestní minulost a upřímně lituje svého jednání. Také se hodnotí, za co byly odsouzenému uloženy kázeňské odměny nebo tresty. Na posuzování polepšení však nemá vliv počet takových polepšení či trestů.⁸⁴

Jedním z nejvýznamnějších hledisek je závažnost spáchaného trestného činu, a je jí potřeba brát v úvahu s ohledem na hodnocení stupně nápravy odsouzeného a z hlediska prognózy. Posuzuje se však v kontextu s ostatními kritérii.⁸⁵ Na kladné rozhodnutí soudu o

⁷⁹ *Doživotí je nepřísnejší trest v ČR, odpykávají si jej čtyři desítky lidí* [online]. ceska-justice.cz, 4.12. 2021 [cit. 11.3.2024]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2021/12/dozivoti-je-nejprisnejsi-trest-v-cr-odpykavaji-si-jej-ctyri-desitky-lidi/>

⁸⁰ § 88 odst. 4 a 5 zákona č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník.

⁸¹ KALVODOVÁ, Věra. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 975.

⁸² Tamtéž.

⁸³ VICHEREK, Roman. Předpoklady podmíněného propuštění a jeho formy dle stávající úpravy trestního zákoníku. *Trestněprávní revue*, 2015, roč. 14, č. 4, s. 80.

⁸⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 28.11.2018, sp. Zn. II. ÚS 482/18-1.

⁸⁵ HULMÁKOVÁ, Jana. Podmíněné propuštění z pohledu aplikační praxe a vybraných evropských právních úprav. *Trestněprávní revue*, 2017, roč.16, č. 2, s. 28.

podmíněném propuštění může mít vliv také přeřazení odsouzeného do věznice s mírnějším režimem.⁸⁶

K prokázání polepšení je pro soud stěžejní stanovisko věznice, neboť soud sám nemůže posoudit, zda došlo k polepšení odsouzeného, to mohou vyhodnotit vychovatelé, kteří s odsouzenými tráví každý den. Ve stanovisku věznice se předkládá hodnocení odsouzeného, které se zaměřuje na vyhodnocení programu zacházení.⁸⁷

Očekávání, že odsouzený povede řádný život, musí vycházet z polepšení odsouzené osoby. Zkoumá se, zda má odsouzený zajištěné zaměstnání, bydlení, zda je v kontaktu s rodinou nebo jinou osobou připravenou mu pomoci nebo zda zde není pro společnost příliš velké riziko recidivy trestné činnosti. Také je nutné analyzovat předešlou trestnou činnost odsouzeného, kolikrát byl soudně trestán, kolikrát byl ve výkonu trestu odnětí svobody, zda na něj bylo působeno i jinými druhy trestů a jak se osvědčovaly.⁸⁸ Důležité je rovněž zjištění, jak bude veřejnost reagovat na případné dřívější propuštění odsouzeného. Důvodem pro zamítavé rozhodnutí o podmíněném propuštění nemůže být skutečnost, že pachatel byl již dříve odsouzen k dlouhodobému trestu odnětí svobody.⁸⁹

Přijetí záruky zájmového sdružení občanů za dovršení nápravy pachatele je jistou alternativou k příznivé prognóze. Avšak je potřeba, aby podmínka příznivé prognózy byla splněna, protože se předpokládá že odsouzený povede řádný život, jen pokud nebude odkázán sám na sebe, ale bude zde působit i zájmové sdružení občanů.⁹⁰ Zájmová sdružení občanů jsou odborové organizace nebo organizace zaměstnavatelů a ostatní občanská sdružení s výjimkou politických stran a politických hnutí, církve, náboženské společnosti a právnické osoby sledující v předmětu své činnosti charitativní účely.⁹¹

Soud musí i v případě záruky samostatně zkoumat, zda se odsouzený ve výkonu trestu svým chováním a plněním povinností polepšil. Soud také musí zhodnotit, zda k dovršení

⁸⁶ PÚRY, František. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 1405.

⁸⁷ DRÁPAL, Jakub, JIŘIČKA, Václav, RASZKOVÁ, Tereza. *České vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer. 2021, s. 293.

⁸⁸ VICHEREK, Roman. Předpoklady podmíněného propuštění a jeho formy dle stávající úpravy trestního zákoníku. *Trestněprávní revue*, 2015, roč. 2015, č. 4, s. 80-81.

⁸⁹ PÚRY, František. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 1405-1406.

⁹⁰ HULMÁKOVÁ, Jana. Podmíněné propuštění z pohledu aplikační praxe a vybraných evropských právních úprav. *Trestněprávní revue*, 2017, roč. 16, č. 2, s. 29.

⁹¹ § 3 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním.

nápravy odsouzeného dojde prostředky zájmového sdružení občanů, se zřetelem k výchovnému vlivu kolektivu, ve kterém bude žít a pracovat.⁹²

Zájmové sdružení občanů se také může připojit k návrhu odsouzeného na podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. K získání podkladů pro takovou žádost se může se souhlasem odsouzeného informovat o jeho chování a dosavadním průběhu výkonu trestu.⁹³

Zájmové sdružení občanů, které převzalo záruku, je povinno na odsouzeného působit, aby žil řádným způsobem, a k tomu přijmout potřebná opatření. Také musí dbát, aby nahradil škodu nebo nemajetkovou újmu, kterou způsobil trestným činem, nebo aby vydal bezdůvodné obohacení, které získal trestným činem.⁹⁴

4.1.2 Fakultativní podmínky

Jak u odnětí svobody nad 20 do 30 let, tak i u odnětí svobody na doživotí, platí zpřísnující podmínka, která spočívá v tom, že pachatele je možné podmíněně propustit, nehrozí-li s ohledem na okolnosti činu, za který byl odsouzen, a povahu jeho osobnosti opakování spáchaného nebo jiného obdobného zvláště závažného zločinu.

Nepostačuje tedy splnění obecných podmínek a zákon klade důraz na to, aby byla vyloučena recidiva. Podmíněné propuštění tedy bude vyloučeno, pokud okolnosti činu, kterého se odsouzený dopustil, jsou závažné, nebo má odsouzený negativní povahové rysy osobnosti.⁹⁵ Rozhodující jsou znalecké posudky z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie a klinické psychologie, které jsou aktuální k době rozhodování o podmíněném propuštění.⁹⁶

4.1.3 Rozhodnutí o podmíněném propuštění

O podmíněném propuštění rozhoduje soud na návrh odsouzeného, státního zástupce nebo ředitele věznice, ve které se vykonává trest, nebo i bez takového návrhu ve veřejném zasedání. Pokud soud žádost odsouzeného zamítne, může ji opakovat teprve po uplynutí šesti měsíců od zamítavého rozhodnutí.⁹⁷

Tlapák Navrátilová do budoucna navrhuje, aby po dvaceti letech výkonu trestu odnětí svobody na doživotí bylo obligatorně provedeno komplexní zhodnocení odsouzeného, na jehož

⁹² PÚRY, František. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 1407.

⁹³ KALVODOVÁ, Věra. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 979.

⁹⁴ § 6 odst. 3 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním.

⁹⁵ PÚRY, František. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 1411.

⁹⁶ HULMÁKOVÁ, Jana. Podmíněné propuštění z pohledu aplikační praxe a vybraných evropských právních úprav. *Trestněprávní revue*, 2017, roč. 16, č. 2, s. 29.

⁹⁷ TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Teoretik. Praha: Leges, 2010, s. 68.

základě by soud rozhodl, zda je podmíněné propuštění vhodné, či nikoliv, a tato procedura by měla být opakována v pravidelných intervalech, s tímto názorem souhlasím.⁹⁸

4.1.4 Zkušební doba při podmíněném propuštění

K dovršení nápravy odsouzeného slouží stanovení zkušební doby, ve které se má pachatel osvědčit, že vede řádný život. Zkušební doba je upravena u podmíněného propuštění za zločiny na jeden rok až sedm let.⁹⁹ V tomto případě nezáleží na tom, zda se jedná o zločin nebo o zvlášť závažný zločin. V případě zkušební doby u podmíněně propuštěných z trestu odnětí svobody na doživotí by měla délka odpovídat závažnosti trestné činnosti odsouzeného, ale také prognóze dalšího chování odsouzeného po propuštění.¹⁰⁰

V tomto ustanovení spatřuji problém, neboť se domnívám, že u podmíněného propuštění alespoň z trestu odnětí svobody na doživotí by měla být zkušební doba upravena samostatně a také by měla být delší například po vzoru Anglie či Francie, a to proto, že tento trest je ukládán pouze za nejzávažnější zločiny.

4.2 Osvědčení

Jestliže podmíněně propuštěný vedl ve zkušební době řádný život a vyhověl uloženým podmínkám, vysloví soud po skončení zkušební doby, že se osvědčil. V opačném případě soud rozhodne, že se zbytek trestu vykoná. Důvodem je, že podmíněně propuštěný nevedl řádný život nebo že nerespektoval omezení a povinnosti uložené podle § 89 odst. 1 či 2. Rozhodnutí o výkonu zbytku trestu může soud učinit v průběhu zkušební doby nebo po jejím skončení.¹⁰¹

4.2.1 Opětné podmíněné propuštění z výjimečného trestu odnětí svobody na doživotí

Dle § 91 odst. 5 TZ opětné podmíněné propuštění z výjimečného trestu odnětí svobody na doživotí není možné. Znamená to tedy, že v případě spáchání i méně závažné trestné činnosti musí podmíněně propuštěný nastoupit k výkonu zbytku trestu odnětí svobody na doživotí. Odsouzený tím bude zbaven možnosti být znovu podmíněně propuštěn.

Evropský soud pro lidská práva v rozsudku Vinter a ostatní proti Spojenému království konstatoval, že uložení doživotního trestu bez možnosti redukce může vyústit v porušení článku 3 Úmluvy. Při zvažování, zda je trest redukovatelný, se soud musí ujistit, zda má doživotně

⁹⁸ Tamtéž.

⁹⁹ § 89 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník.

¹⁰⁰ KUČERA, Pavel, PTÁČEK, Michal. Několik poznámek k podmíněnému propuštění z výkonu trestu odnětí svobody na doživotí a přerušení výkonu trestu odnětí svobody. *Trestní právo*, 2007, roč. 12, č. 11, s. 4.

¹⁰¹ KALVODOVÁ, Věra. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 999.

odsouzený alespoň nějakou nadějí na propuštění.¹⁰² Dle článku 3 Úmluvy, nikdo nesmí být mučen nebo podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu.¹⁰³ Dle ustanovení § 91 odst. 5 odsouzený ztrácí naději být znovu podmíněně propuštěn a je fakticky odsouzen k tomu, že opravdu stráví zbytek života ve vězení.

Domnívám se, že v takovém případě odpadá jakákoli motivace odsouzeného k nápravě a tím dochází k popření jednoho z účelů trestu, také to může mít velmi negativní vliv na jeho chování ve vězení a psychický stav.

4.3 Promlčení trestní odpovědnosti

Promlčením trestní odpovědnosti zaniká trestní odpovědnost pachatele za jím spáchaný trestný čin, a to uplynutím promlčecí doby. Důvody tohoto institutu jsou ztráta zájmu společnosti na potrestání pachatele po určité době, bezúčelnost potrestání pachatele nebo také ztráta možnosti provést řádné trestní řízení, neboť se snižuje spolehlivost důkazních prostředků.¹⁰⁴

Promlčecí doba je upravena v ustanovení § 34 TZ a je stanovena odlišně pro pět kategorií trestných činů, v závislosti na jejich typové závažnosti. Pokud se jedná o trestný čin, za který trestní zákon dovoluje uložení výjimečného trestu, činí promlčecí doba 30 let.¹⁰⁵

Pokud je znakem základní či kvalifikované skutkové podstaty trestného činu účinek, začíná promlčecí doba běžet od okamžiku, kdy tento účinek nastal. V případě, že účinek není znakem skutkové podstaty, promlčecí doba začíná běžet v momentě, kdy pachatel ukončil jednání, které je znakem objektivní stránky příslušné skutkové podstaty tohoto trestného činu, o jehož promlčení jde.¹⁰⁶

V ustanovení § 35 TZ jsou vymezeny trestné činy, které jsou vyloučeny z promlčení. Jedná se o trestné činy proti lidskosti, míru a válečné trestné činy. Dále se jedná o některé trestné činy proti republice, pokud byly spáchány za takových okolností, že zakládají válečný zločin nebo zločin proti lidskosti podle předpisů mezinárodního práva, a závažné trestné činy spáchané v tzv. období nesvobody, jež byly spáchány veřejnými činiteli nebo v rámci politického, rasového či náboženského pronásledování, a k odsouzení či zproštění obžaloby

¹⁰² Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 9. července 2013 ve věci č. 66069/09, 130/10 a 3896/10 – Vinter a ostatní proti Spojenému království.

¹⁰³ Čl. 3 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv.

¹⁰⁴ VAICOVÁ, Natálie. Zamyšlení nad legitimitou institutu promlčení trestní odpovědnosti. *Trestněprávní revue*, 2023, roč. 22, č. 2, s. 110-113.

¹⁰⁵ § 34 odst. 1 písm. a) zákona č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník.

¹⁰⁶ COUFALOVÁ, Bronislava. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 542.

nedošlo z důvodů neslučitelných se základními zásadami právního řádu demokratického státu.¹⁰⁷

4.4 Promlčení výkonu trestu

Podstatou tohoto institutu je, že po uplynutí určité promlčecí doby stanovené zákonem již nelze vykonat uložený trest. Je spjat se zásadou účelnosti trestu, neboť výkon uloženého trestu by po uplynutí určitého času neplnil svůj účel.¹⁰⁸

V případě výjimečného trestu nelze tento trest vykonat po uplynutí promlčecí doby třiceti let. Promlčecí doba počíná právní mocí odsuzujícího rozsudku a při podmíněném propuštění právní mocí rozhodnutí, že se trest vykoná.¹⁰⁹ Z promlčení výkonu trestu jsou vyloučeny stejné trestné činy jako u promlčení trestní odpovědnosti a to dle § 95 ve spojení s § 35 TZ.

4.5 Zahlazení odsouzení

Odsouzení má pro pachatele nepříznivé důsledky, pachatel se vyčleňuje ze společnosti a dochází tak k jeho stigmaci. Odsouzení může pachateli ztěžovat další uplatnění v životě, neboť pro spoustu činností je podmínkou bezúhonnost, například k výkonu některých funkcí ve státním aparátu, ale i výkonu mnoha svobodných povolání nebo živností.¹¹⁰ Zahlazení odsouzení je důležitým nástrojem v procesu resocializace, má odsouzenému pomoci začlenit se do společnosti, a to prostřednictvím omezení přístupu k informacím o jeho odsouzení.¹¹¹

O zahlazení rozhoduje soud, prezident, nebo v některých případech nastává již ze zákona (vykonáním některých druhů trestů jako je trest obecně prospěšných prací, trest zákazu činnosti nebo trest zákazu držení a chovu zvířat).¹¹²

Soud zahladí odsouzení, jde-li o odsouzení k výjimečnému trestu, vedl-li odsouzený po výkonu nebo po promlčení jeho výkonu řádný život nepřetržitě po dobu nejméně patnácti let. K zahlazení může dojít také před uplynutím stanovené doby, a to s přihlédnutím k zájmům chráněným trestním zákonem na žádost odsouzeného nebo toho, kdo je oprávněn nabídnout záruku za dovršení nápravy odsouzeného, jestliže odsouzený prokázal svým velmi dobrým chováním, že se napravil.¹¹³

¹⁰⁷ COUFALOVÁ, Bronislava. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2020, s. 552-553.

¹⁰⁸ PŮRY, František. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 3. vydání, Praha: C. H. Beck, 2023, s. 1466-1467.

¹⁰⁹ § 94 odst. 1 písm. a), odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník.

¹¹⁰ PŮRY, František. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 1592.

¹¹¹ GRÍVNA, Tomáš, VANDUCHOVÁ, Marie. K problematice zahlazení odsouzení. *Trestněprávní revue*, 2009, roč. 8, č. 9, s. 263.

¹¹² ŠÁMAL, Pavel, GRÍVNA, Tomáš, BOHUSLAV, Lukáš, NOVOTNÝ, Oto, HERCZEG, Jiří, VANDUCHOVÁ, Marie a kol. *Trestní právo hmotné*. 9. vydání. Praha: Wolters kluwer ČR, 2022, s. 452.

¹¹³ § 105 odst. 1 písm. a), odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník.

V případě zahlazení se hledí na pachatele jako by nebyl odsouzen. Zahlazením se však odsouzení neruší, pouze zanikají jeho účinky vůči pachateli a dalším osobám. Ve výpisu z evidence Rejstříku trestů se zahlazené odsouzení neuvádí a pachatel nemusí informaci o odsouzení uvádět při přijímání do zaměstnání ani při jiných příležitostech. Zahlazení odsouzení rovněž nezakládá recidivu tam, kde je recidiva znakem základní nebo kvalifikované skutkové podstaty trestného činu.¹¹⁴

4.6 Trest odnětí svobody na doživotí jako dovolací důvod

Dovolání je mimořádný opravný prostředek, o kterém rozhoduje Nejvyšší soud, a kterým lze napadnout pravomocné rozhodnutí soudu ve věci samé.¹¹⁵ Dovolání lze podat pouze z důvodů uvedených v zákoně nebo byl-li uložen trest odnětí svobody na doživotí.

Pravomocně uložený trest odnětí svobody na doživotí není přezkoumáván obligatorně, jak tomu bylo u trestu smrti do roku 1990, ale jen z podnětu podaného dovolání, i když část odborné veřejnosti tento přezkum z moci úřední navrhovala.¹¹⁶ Ostatně, v době, kdy byl trest smrti obligatorně přezkoumáván, došlo v téměř jedné třetině případů k podstatným změnám takových rozhodnutí.¹¹⁷ Proto si myslím, že znovuzavedení obligatorního přezkumu pravomocně uloženého trestu odnětí svobody na doživotí by bylo vhodné.

Doživotí jako dovolací důvod sám nepředstavuje vadu rozhodnutí. Smyslem tohoto ustanovení je zajištění, aby v případě uložení nejpřísnějšího trestu, jež lze dle právního řádu uložit, měl obviněný možnost nechat věc přezkoumat Nejvyšším soudem bez ohledu na charakter vad.¹¹⁸

Podstatou dovolacích námitek budou výhrady vůči splnění všech zákonných podmínek pro uložení tohoto výjimečného trestu ve smyslu § 54 odst. 1, 3 TZ.¹¹⁹ Rozsah přezkumu napadeného rozhodnutí dovolacím soudem je tedy omezen pouze na posouzení toho, zda byly splněny všechny zákonné podmínky pro uložení takového druhu trestu.¹²⁰ Nejvyšší soud přezkoumává odsuzující rozsudek ve smyslu § 265a odst. 2 písm a), a to případně

¹¹⁴ PÚRY, František. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 1592.

¹¹⁵ § 265a odst. 1, § 265c zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním.

¹¹⁶ KALVODOVÁ, Věra. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 101.

¹¹⁷ TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Teoretik. Praha: Leges, 2010, s. 51.

¹¹⁸ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 2. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 685.

¹¹⁹ VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 1133.

¹²⁰ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 685.

prostřednictvím rozhodnutí odvolacího soudu o zamítnutí nebo odmítnutí odvolání proti takovému rozsudku.¹²¹

Obviněný může tento dovolací důvod uplatnit samostatně nebo vedle jiného dovolacího důvodu. Dovolatel není omezen žádnými dovolacími důvody, protože zákon neuvádí, jaké výroky napadeného rozhodnutí mohou být na podkladě tohoto dovolacího důvodu přezkoumány, v jakém rozsahu a z jakých důvodů.¹²² Ale ze skutečnosti, že dovolání je opravným prostředkem, plyne, že i v případě uložení trestu odnětí svobody na doživotí jako dovolacího důvodu musí být napadenému rozhodnutí vytýkány určité vady, jinak by opravné řízení nemělo smysl.¹²³

Dovoláním může být napadnut především samotný výrok o trestu, například neexistence velmi vysoké závažnosti spáchaného zvláště závažného zločinu. Obhajoba také může dovozovat, že soud neměl uložit trest odnětí svobody na doživotí, neboť s ohledem na všechny rozhodné okolnosti určující závažnost trestného činu nešlo o podstatně společensky škodlivější případ spáchání trestného činu, pro jehož pachatele není dostatečné uložení trestu odnětí svobody nad 20 až do 30 let, nebo může také dovozovat, že možnost nápravy pachatele není obzvláště ztížena.¹²⁴

4.7 Milost, amnestie

Odsouzenému k výjimečnému trestu může být udělena milost prezidenta republiky nebo na něho může být použita amnestie, a to na základě práva uděleného mu Ústavou a v souladu s trestním řádem. Milost je individuálním aktem směřujícím vůči konkrétnímu odsouzenému, amnestie je vyhlášena hromadně.¹²⁵ Ve vztahu k odsouzeným k výjimečnému trestu, jsou milost a amnestie ve formě agraciace, tudíž se jedná o odpuštění a zmírnění trestů uložených soudem za spáchané trestné činy.¹²⁶

Prezident republiky může o udělení milosti rozhodnout na základě žádosti nebo bez ní, a to buď z vlastního podnětu nebo na podkladě upozornění či návrhu úředních nebo jiných osob, například ministerstva spravedlnosti. Žádost o udělení milosti může podat kdokoli, protože

¹²¹ FENYK, Jaroslav, CÍSAŘOVÁ, Dagmar, GRIVNA, Tomáš a kol. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 698.

¹²² VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 1133-1134.

¹²³ FENYK, Jaroslav, CÍSAŘOVÁ, Dagmar, GRIVNA, Tomáš a kol. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 698.

FENYK, Jaroslav, CÍSAŘOVÁ, Dagmar, GRIVNA, Tomáš a kol. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 699.

¹²⁴ VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 1134

¹²⁵ TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Teoretik. Praha: Leges, 2010, s. 68.

¹²⁶ HENDRYCH, Dušan a kol. *Právní slovník*. 3. podstatně rozšířené vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 8.

zákon ani Ústava nevymezuje okruh osob oprávněných tuto žádost podat.¹²⁷ Rozhodnutí prezidenta republiky o udělení amnestie vyžaduje ke své platnosti kontrasignaci předsedy vlády nebo jím pověřeného člena vlády.¹²⁸

Prezident může uložený trest prominout celý nebo pouze jeho část. Zmírnění trestu může spočívat také v tom, že stanoví jeho mírnější výkon. Prezident republiky přitom není vázán jakýmkoli zákonnými hledisky platnými pro ukládání trestů.¹²⁹

V souladu s ustanovením § 369 TR, může dojít k udělení milosti pod stanovenými podmínkami. Plnění podmínek a převýchovu odsouzeného přitom sleduje soud, který ve věci rozhodoval v prvním stupni. O tom, zda odsouzený, kterému byla uložena milost prezidenta republiky, splnil uloženou podmínku, či nikoliv, rozhoduje prezident republiky.¹³⁰

Rozhodnutí o tom, zda a do jaké míry je osoba, již byl pravomocně uložen trest, účastna amnestie, učiní soud, který rozhodl v prvním stupni. Pokud si osoba v době rozhodování již odpykává trest odnětí svobody, rozhoduje okresní soud, v jehož obvodu se trest vykonává.¹³¹ Soud rozhoduje z úřední povinnosti, jakmile bylo rozhodnutí prezidenta o amnestii vyhlášeno předepsaným způsobem.¹³²

Jako jeden z nejznámějších příkladů milosti prezidenta republiky můžu uvést případ Kajínka. Jiří Kajínek byl odsouzen k doživotnímu trestu v roce 1988 a v květnu roku 2017 mu prezident Miloš Zeman udělil milost formou podmíněného prominutí zbytku trestu odnětí svobody na doživotí.

¹²⁷ FENYK, Jaroslav, CÍSAŘOVÁ, Dagmar, GRIVNA, Tomáš a kol. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 847.

¹²⁸ Čl. 63 odst. 3 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

¹²⁹ ŠKVAIN, Petr. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 4042.

¹³⁰ TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Teoretik. Praha: Leges, 2010, s. 68.

¹³¹ § 368 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním.

¹³² FENYK, Jaroslav, CÍSAŘOVÁ, Dagmar, GRIVNA, Tomáš a kol. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 847.

5 Výkon výjimečného trestu

Účelem výkonu trestu je působit prostředky stanovenými zákonem na odsouzené tak, aby snižovali nebezpečí recidivy svého kriminálního chování a vedli po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem, chránit společnost před pachateli trestných činů a zabránit jim v dalším páchání trestné činnosti.¹³³

5.1 Právní úprava

Právní úprava výkonu trestu v ČR je rozdělena do několika právních předpisů, těmi jsou Ústava ČR, Listina základních práv a svobod, Trestní zákoník, Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, Trestní řád, zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody (dále v této práci jen „ZVTOS“), vyhláška Ministerstva spravedlnosti ČR č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody (dále v této práci jen „řád výkonu trestu“), ve kterém jsou podrobněji obsaženy jednotlivá práva a povinnosti a způsob realizace programu zacházení a vnitřní vězeňský řád pro každou věznici, který stanoví její ředitel se souhlasem generálního ředitelství Vězeňské služby dle § 14 ZVTOS.¹³⁴ Vnitřní řád věznice upravuje denní rozvrh chodu věznice, činnost odsouzených a jejich podíl na řešení otázek souvisejících se životem ve věznici.¹³⁵

Ústava i Listina základních práv a svobod obsahují obecné garance přirozených, občanských i politických práv. Možnost výkonu těchto práv je v důsledku výkonu trestu odnětí svobody modifikována, výkon některých práv je vyloučen, naopak práva přirozená zůstávají odsouzenému zachována.¹³⁶

V trestním zákoníku je výkon trestu odnětí svobody upraven v ustanoveních § 56 a 57. Dle § 56 TZ se nepodmíněný trest odnětí svobody vykonává diferencovaně ve dvou typech věznic, a to ve věznici s ostrahou a ve věznici se zvýšenou ostrahou. Do 30.9.2017 existovaly 4 typy takto diferencovaných věznic, a sice s dohledem, s dozorem, s ostrahou a se zvýšenou ostrahou, až novela přinesla toto rozdělení do dvou typů.¹³⁷ Věznice s ostrahou se dále dělí podle stupně zabezpečení na nízký, střední a vysoký.¹³⁸

¹³³ DRÁPAL, Jakub, JIŘIČKA, Václav, RASZKOVÁ, Tereza. *České vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer. 2021, s. 36.

¹³⁴ BRUNOVÁ, Markéta. *Novodobý vývoj a stav vězeňství v České a Slovenské republice*. Praha: Leges. 2020, s. 146-147.

¹³⁵ KALVODOVÁ, Věra. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 195.

¹³⁶ BRUNOVÁ, Markéta. *Novodobý vývoj a stav vězeňství v České a Slovenské republice*. Praha: Leges. 2020, s. 146-147.

¹³⁷ DRÁPAL, Jakub, JIŘIČKA, Václav, RASZKOVÁ, Tereza. *České vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer. 2021, s. 20.

¹³⁸ § 12a odst. 1 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů.

Pachatele, kterému byl uložen výjimečný trest, soud zařadí do věznice se zvýšenou ostrahou. Obligatorní zařazení do věznice se zvýšenou ostrahou však platí pouze pro odsouzené k trestu odnětí svobody na doživotí. Pachatele odsouzené k mírnější formě výjimečného trestu může soud zařadit do věznice jiného typu, má-li se zřetelem na závažnost trestného činu a na stupeň a povahu narušení pachatele za to, že bude působení na něj, aby vedl řádný život, v jiném typu věznice lépe zaručeno.¹³⁹

Pachatel odsouzený k trestu odnětí svobody nad 20 do 30 let a zařazen do věznice se zvýšenou ostrahou, může být přerazen do mírnějšího typu věznice po vykonání alespoň jedné čtvrtiny uloženého trestu. Odsouzený, kterému byl uložen trest odnětí svobody na doživotí může být přerazen až po výkonu alespoň deseti let tohoto trestu.¹⁴⁰ Ve spojení s ustanovením § 54 odst. 4 TZ má tato podmínka vliv na možnost podmíněného propuštění doživotně odsouzeného, jak již bylo rozebíráno v kapitole 2.2. Podmínka výkonu určité doby trestu není jedinou, o přerazení odsouzeného může soud rozhodnout tehdy, jestliže chování odsouzeného a způsob, jakým plní své povinnosti, odůvodňují závěr, že přerazení přispěje k jeho nápravě.¹⁴¹

O přerazení odsouzeného do věznice jiného typu rozhoduje soud.¹⁴² Pokud je o návrhu na přerazení rozhodnuto negativně, nový návrh lze podat až 6 měsíců po ukončení původního řízení.¹⁴³

V rámci vnitřního členění dle stupně zabezpečení, rozhoduje o přerazení vězně do oddělení s nižším zabezpečením ředitel věznice.¹⁴⁴ Jelikož jde o natolik významnou otázku, protože se jedná o změnu způsobu výkonu trestu, domnívá se Kalvodová, že by měla být řešena zákonem a nikoli pouze prováděcím předpisem, s tímto názorem souhlasím.¹⁴⁵ Zatímco proti rozhodnutí ředitele věznice o umístění do konkrétního oddělení je přípustná stížnost, proti přemístění dle § 11a řádu výkonu trestu není přípustný opravný prostředek.¹⁴⁶

Výkon obou forem výjimečného trestu je upraven v ZVTOS, avšak výkon trestu odnětí svobody na doživotí vyžaduje bližší popis. Ten najdeme v ustanovení § 71 ZVTOS, jež stanovuje, že vnitřní řád věznice, jakož i obsah a formy zacházení s odsouzenými k doživotnímu trestu musí přihlížet též k povaze tohoto trestu a nebezpečnosti odsouzených, kterým je takový trest uložen. V odstavci 2 jsou vyloučeny instituty přerušování výkonu trestu a

¹³⁹ § 56 odst. 2 písm. b), odst. 3 zákona č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník.

¹⁴⁰ § 57 odst. 4 zákona č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník.

¹⁴¹ § 57 odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník.

¹⁴² § 57 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník.

¹⁴³ BRUNOVÁ, Markéta. *Novodobý vývoj a stav vězeňství v České a Slovenské republice*. Praha: Leges. 2020, s. 150.

¹⁴⁴ § 11a odst. 3 vyhlášky č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody.

¹⁴⁵ KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 121.

¹⁴⁶ KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 122.

kázeňské odměny spočívající v povolení dočasně opustit věznici v souvislosti s návštěvou nebo s programem zacházení. Tato zákonná úprava výkonu doživotního trestu je však nedostatečná, na což naráží ve své knize také Tlapák Navrátilová, dle které by výkon trestu vyžadoval propracovanější úpravu, s čímž také souhlasím.¹⁴⁷

Výkon výjimečného trestu v obou formách je dále upraven ustanovením § 72a ZVTOS, dle kterého jsou osoby odsouzené k výjimečnému trestu zařazeny do kategorie velmi nebezpečných odsouzených. Velmi nebezpečný odsouzený se zpravidla umísťuje do oddílu se zesíleným stavebně technickým zabezpečením, a to na základě rozhodnutí ředitele věznice. Do tohoto oddílu se odsouzený umístí na dobu nejdéle 90 dnů, pokud v této době nejsou zjištěny skutečnosti, na základě kterých lze důvodně předpokládat, že odsouzený ohrozí bezpečnost jiných osob, odsouzený se z tohoto oddílu vyřadí. V opačném případě se odsouzený v tomto oddílu ponechá, a to i opakovaně, nejdéle na dalších 180 dní.¹⁴⁸

Proti rozhodnutí ředitele věznice o umístění do tohoto oddílu může podat odsouzený stížnost do 3 dnů od doručení rozhodnutí.¹⁴⁹ Také může požádat ředitele věznice o vyřazení z tohoto oddílu, má-li za to, že důvody pro takové zařazení nenastaly nebo pominuly.¹⁵⁰

Výkon doživotního trestu je dále upraven v § 96 a § 97 řádu výkonu trestu. Dle těchto ustanovení, v průběhu vycházek mohou být ve zvlášť odůvodněných případech odsouzení poutáni a návštěvy odsouzených jsou prováděny zpravidla za přímého dohledu příslušníka Vězeňské služby.

5.2 Oddíl se zesíleným stavebně technickým zabezpečením

Jak jsem již zmiňovala, velmi nebezpeční odsouzení se zpravidla umísťují do oddělení se zesíleným stavebně technickým zabezpečením. Tato oddělení byla zřizována od roku 2002, kdy se projevila potřeba diferencovat velmi nebezpečné odsouzené s cílem zvýšit bezpečnost ve věznicích. Kromě izolace odsouzených je kladen důraz na možnost individuálního přístupu k odsouzenému a vhodného působení na zařazení do běžného výkonu trestu.¹⁵¹

Do roku 2013 byli doživotně odsouzení umísťováni výhradně do OZSTZ. S účinností od 1. 1. 2014 je nutné k tomu, aby byl odsouzený v tomto oddíle ponechán, řádné odůvodnění. To

¹⁴⁷ TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Teoretik. Praha: Leges, 2010, s. 72.

¹⁴⁸ § 72a odst. 1 písm a), odst. 2, odst. 3 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů.

¹⁴⁹ § 72a odst. 2 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů.

¹⁵⁰ § 72a odst. 5 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů.

¹⁵¹ DRÁPAL, Jakub, JIŘIČKA, Václav, RASZKOVÁ, Tereza. *České vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer. 2021, s. 226.

někdy bývá složité, neboť se někteří odsouzení projevují jako neintegrovatelní do běžných podmínek výkonu trestu odnětí svobody.¹⁵²

V tomto oddíle dominují aktivity zaměřené na změnu osobního postoje, nastavení osobnosti, eliminaci problémů adaptovat se na podmínky výkonu trestu. Odsouzení se musí povinně zapojit do alespoň jedné speciální výchovné aktivity. Míra účasti má vliv na rozhodování, zda odsouzený bude přerazen do jiného oddílu, nebo bude v tomto oddílu ponechán.¹⁵³

5.3 Statistiky výkonu výjimečného trestu v ČR

K 31. 12. 2023 si odpykávalo výjimečný trest nad 20 do 30 let 135 odsouzených, z toho 125 mužů a 10 žen. Trest odnětí svobody na doživotí vykonává 49 osob, z toho 46 mužů a 3 ženy.¹⁵⁴

Tabulka č. 1:

Rok	TOS na doživotí				TOS nad 20 let			
	Muži	Ženy	Celkem	% z ods.	Muži	Ženy	Celkem	% z ods.
2012	41	3	44	0,22 %	99	2	101	0,49 %
2013	43	3	46	0,32 %	100	3	103	0,72 %
2014	45	3	48	0,29 %	104	4	108	0,66 %
2015	45	3	48	0,25 %	100	5	105	0,56 %
2016	45	3	48	0,23 %	101	5	106	0,52 %
2017	46	3	49	0,24 %	102	6	108	0,53 %
2018	45	3	48	0,24 %	100	6	106	0,54 %
2019	43	3	46	0,24 %	102	6	108	0,56 %
2020	41	3	44	0,25 %	98	8	106	0,60 %
2021	43	3	46	0,26 %	94	7	101	0,58 %
2022	44	3	47	0,27 %	130	9	139	0,79 %
2023	46	3	49	0,27 %	125	10	135	0,75 %

Zdroj: Statistické ročenky a měsíční statistické hlášení Vězeňské služby ČR¹⁵⁵

¹⁵² DRÁPAL, Jakub, JIŘIČKA, Václav, RASZKOVÁ, Tereza. *České vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer. 2021, s. 227.

¹⁵³ BRUNOVÁ, Markéta. *Novodobý vývoj a stav vězeňství v České a Slovenské republice*. Praha: Leges, 2020, s. 207.

¹⁵⁴ Měsíční statistické hlášení Vězeňské služby ČR za měsíc prosinec 2023. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/msh/msh-2023/msh12-2023.pdf>

¹⁵⁵ Statistické ročenky Vězeňské služby ČR za příslušné roky dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/statisticke-rocenky-vezenske-sluzby> a měsíční statistické hlášení Vězeňské služby ČR za prosinec příslušných let dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/mesicni-statisticke-hlaseni>.

Na základně této statistické tabulky je zřejmé, že osoby odsouzené k výjimečnému trestu tvoří velmi malou část odsouzených v ČR. Jedná se pouze o 1,02 % ze všech odsouzených, u doživotního trestu odnětí svobody je to 0,27 %. Pro srovnání, ve věznicích v ČR se ke dni 31. 12. 2023 nacházelo 18 003 vězňů, ve věznicích se zvýšenou ostrahou to bylo 1003 odsouzených.¹⁵⁶ Výjimečný trest si také odpykává větší počet mužů než žen. V posledních letech můžeme pozorovat, že přibývá odsouzených žen, tento počet je však stále v nepoměru k počtu odsouzených mužů. V roce 2012 vykonávaly tento trest 2 ženy, k 31. 12. 2023 jej vykonávalo 10 žen.

Tabulka č. 2:

TOS na doživotí				
Kolikrát ve výkonu trestu	Muž	Žena	Celkový součet	Celkem v %
0x	21	2	23	48,94 %
1x	9		9	19,15 %
2x	3		3	6,38 %
3x	4	1	5	10,64 %
4x	3		3	6,38 %
5x	1		1	2,13 %
6x	1		1	2,13 %
7x	1		1	2,13 %
8x	1		1	2,13 %
Celkový součet	44	3	47	100 %

Zdroj: Statistické ročenky Vězeňské služby ČR za rok 2022¹⁵⁷

Téměř 50 % odsouzených k doživotnímu trestu je ve výkonu trestu poprvé, skoro 20 % již ve výkonu trestu bylo.

¹⁵⁶ Měsíční statistické hlášení Vězeňské služby ČR za měsíc prosinec 2023. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/msh/msh-2023/msh12-2023.pdf>.

¹⁵⁷ Tamtéž

Tabulka č. 3:

TOS na doživotí				
Nejvyšší dosažené vzdělání	Muž	Žena	Celkový součet	Celkem v %
Zvláštní škola	2		2	4,26 %
Bez základního vzdělání	1		1	2,13 %
Nedokončené základní	3		3	6,38 %
Základní vzdělání	14	2	16	34,04 %
Vyučení bez maturity	15	1	16	34,04 %
Středoškolské vzdělání bez maturity	1		1	2,13 %
Středoškolské odborné vzdělání s maturitou	7		7	14,89 %
Středoškolské všeobecné vzdělání s maturitou	1		1	2,13 %
Celkový součet	44	3	47	100 %

Zdroj: Statistické ročenky Vězeňské služby ČR za rok 2022¹⁵⁸

Tato statistická tabulka ilustruje situaci u doživotně odsouzených, pokud jde o stupeň nejvyššího dosaženého vzdělání. Patrně převažují odsouzení se základním vzděláním a vyučením bez maturity, žádný z odsouzených nemá vysokoškolské vzdělání. V případě, že by došlo k podmíněnému propuštění takového odsouzeného, bude pro něj velmi těžké nalézt práci, proto by byl vzdělávací proces ve výkonu trestu žádoucí.

5.4 Zacházení s odsouzenými

Pro každého odsouzeného se stanoví program zacházení jako základní forma cílevědomého a komplexního působení, jehož cílem je připravit odsouzeného na soběstačný život po propuštění z výkonu trestu. Program zacházení se zpracovává na základě komplexní zprávy o odsouzeném s ohledem na délku trestu, charakteristiku osobnosti a příčiny trestné činnosti.¹⁵⁹

Program zacházení s odsouzenými se člení na pracovní aktivity, vzdělávací aktivity, speciální výchovné aktivity, zájmové aktivity a oblast utváření vnějších vztahů.¹⁶⁰ Každý z těchto programů je individualizován dle podmínek odsouzeného, současně je potřeba je vhodně kombinovat vzhledem k jeho zájmům a preferencím.¹⁶¹

Dále je program zacházení diferencován podle míry rizika odsouzeného. Odsouzenému s vysokými až velmi vysokými riziky se stanoví program speciálního zacházení, ve kterém se

¹⁵⁸ Tamtéž

¹⁵⁹ § 40 odst. 2 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů.

¹⁶⁰ § 36 odst. 2 vyhlášky č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody.

¹⁶¹ BRUNOVÁ, Markéta. *Novodobý vývoj a stav vězeňství v České a Slovenské republice*. Praha: Leges. 2020, s. 170.

klade důraz na aktivity speciálně výchovné a vzdělávací. V rámci tohoto programu je také větší míra odborné intervence a speciální výchovné činnosti.¹⁶²

Úspěšnost plnění programů zacházení musí být pravidelně vyhodnocována, ve věznici s ostrahou jednou za tři měsíce a ve věznici se zvýšenou ostrahou jednou za šest měsíců.¹⁶³

Kromě nástrojů, které jsou formulovány v programu zacházení, mohou odsouzení využívat také služby knihovny, mohou odebírat tisk nebo sledovat rozhlasové a televizní vysílání a účastnit se zájmových a kulturních aktivit.¹⁶⁴

V rámci trestu odnětí svobody na doživotí musí formy zacházení s odsouzenými, obsah programu i vnitřní řád věznice zohledňovat povahu a délku tohoto trestu.¹⁶⁵ Tito odsouzení jsou totiž velmi specifickou skupinou, může se jednat o vězně s vážnými psychickými poruchami, pachatele nájemných vražd či závažné hospodářské kriminality.¹⁶⁶

Vězni jsou v celách trvale uzamykáni, vycházky a návštěvy probíhají za stálého dohledu příslušníka Vězeňské služby, stravují se za použití jídelní soupravy. Na vězně odsouzené k doživotnímu trestu odnětí svobody je uplatňován tzv. systém rotace, což znamená, že odsouzení jsou přemísťováni mezi různými věznicemi. Je tomu tak proto, aby se zamezilo možnému útěku vězně, neboť v případě dlouhodobého uvěznění, má odsouzený možnost zmapovat systém střežení, eskort do zdravotnických zařízení, soudů atd. Tato rotace také napomáhá ke zmírnění dopadu stereotypního způsobu života.¹⁶⁷

Kromě plnění programu zacházení, musí odsouzení také dodržovat stanovený pořádek a kázeň, plnit pokyny a příkazy zaměstnanců Vězeňské služby nebo pracovat, pokud je jim přidělena práce.¹⁶⁸

V případě, že odsouzený poruší zákonem stanovenou nebo na jeho základě uloženou povinnost, pořádek či kázeň, jedná se o kázeňský přestupek.¹⁶⁹ Probíhá kázeňské řízení, které může vyústit v uložení kázeňského trestu. Kázeňský přestupek může být vyřešen také výchovným pohovorem.¹⁷⁰ Odsouzenému lze uložit řadu kázeňských trestů, například důtku,

¹⁶² § 36a odst. 3 vyhlášky č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody.

¹⁶³ KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 131.

¹⁶⁴ BRUNOVÁ, Markéta. *Novodobý vývoj a stav vězeňství v České a Slovenské republice*. Praha: Leges, 2020, s. 172.

¹⁶⁵ BRUNOVÁ, Markéta. *Novodobý vývoj a stav vězeňství v České a Slovenské republice*. Praha: Leges, 2020, s. 205.

¹⁶⁶ SOCHŮREK, Jan. *Úvod do penologie*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, s. 45.

¹⁶⁷ RASZKOVÁ, Tereza, HOFERKOVÁ, Stanislava. *Kapitoly z penologie II*. Hradec králové: GAUDEAMUS, Univerzita Hradec králové, 2014, s. 58-59.

¹⁶⁸ DRÁPAL, Jakub, JIŘÍČKA, Václav, RASZKOVÁ, Tereza. *České vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, s. 83.

¹⁶⁹ § 46 odst. 1 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů.

¹⁷⁰ § 58 odst. 5 vyhlášky č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody.

zákaz přijetí jednoho balíčku v kalendářním roce, pokutu až do výše 5000 Kč, propadnutí věci, umístění do uzavřeného oddílu až na 28 dnů.¹⁷¹

Protipólem jsou kázeňské odměny, které mohou být odsouzenému uloženy, pokud řádně plní své povinnosti ve výkonu trestu. Mezi kázeňské odměny patří například pochvala, mimořádné zvýšení doby trvání návštěv během jednoho kalendářního měsíce až na pět hodin, povolení jednorázového nákupu potravin a věcí osobní potřeby odsouzenému, který jinak tyto nákupy nemůže provádět.¹⁷²

Jak jsem již uváděla, odsouzeným k doživotnímu trestu nelze přerušit výkon trestu nebo mu udělit kázeňskou odměnu spočívající v povolení dočasně opustit věznici v souvislosti s návštěvou nebo s programem zacházení.¹⁷³

5.4.1 Výkon doživotního trestu a program zacházení ve věznici Valdice

Odsouzení k výkonu trestu odnětí svobody na doživotí jsou ve věznici Valdice umístováni zpravidla po jednom na ubytovně se zesíleným stavebně technickým zařízením. Někteří odsouzení jsou umístováni na standardní ubytovně. V roce 2022 bylo v této věznici umístěno 17 doživotně odsouzených vězňů, z toho 10 zařazeno ve standardní ubytovně.¹⁷⁴

Cílem programů zacházení u odsouzených k doživotí je zvýšení nebo prohloubení vzdělání, posilování poznávacích funkcí, udržení tělesného a duševního zdraví, eliminace důsledků vyplývajících z dlouhodobého uvěznění, která s sebou nese ztrátu osobní zodpovědnosti, krizi identity, popřípadě závislost na trestní instituci. Cílem je také možnost přerazení odsouzeného do mírnějšího typu věznice a po uplynutí určité doby příprava na podmíněné propuštění.¹⁷⁵

V rámci speciálních výchovných aktivit se vězni účastní společenského dění a kompetenčního rozvoje. Společenské dění je vedeno vychovatelem – terapeutem. Cílem této aktivity je zlepšit komunikativní schopnosti odsouzených, rozšířit přehled o současných společenských tématech a pokusit se narušit stereotyp v uvažování a myšlení vzniklý působením negativních účinků dlouhodobého výkonu trestu odnětí svobody. V rámci kompetenčního rozvoje prohlubují odsouzení vlastní sebepoznání a rozvíjí sociální a personální

¹⁷¹ § 46 odst. 3 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů.

¹⁷² RASZKOVÁ, Tereza, HOFERKOVÁ, Stanislava. *Kapitoly z penologie I., Vězeňství*. Hradec králové: GAUDEAMUS, Univerzita Hradec králové, 2018, s. 111.

¹⁷³ § 71 odst. 2 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů.

¹⁷⁴ Problematika doživotně odsouzených. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-valdice/sekce/problematika-doivotne-odsouzenych>

¹⁷⁵ Tamtéž.

kompetence, což napomáhá ke zlepšení schopnosti odsouzených samostatně řešit složité životní situace.¹⁷⁶

Při vzdělávacích aktivitách mají odsouzení možnost sociálně právního poradenství nebo pěstovat okrasné rostliny a zeleninu.¹⁷⁷

Většina odsouzených je zařazena do pracovních aktivit, v rámci kterých kompletují kovové objímky a provádějí práce nutné k zajištění chodu věznice, převážně se jedná o úklidové práce.¹⁷⁸

Odsouzení si mohou vybrat z řady zájmových aktivit, těmi jsou například jazykový kroužek, počítačový kroužek, kondiční cvičení, stolní fotbal, stolní tenis či modelářský kroužek.¹⁷⁹

V oblastech dodržování a naplňování práv jako je např. používání telefonu, návštěvy, nákup potravin a věcí osobní potřeby, se přiměřeně užijí ustanovení vnitřního řádu věznice. Pokud není odsouzený umístěn v OZSTZ, je režim stejný jako u ostatních odsouzených daného typu věznice.¹⁸⁰

5.5 Psychologické aspekty výkonu výjimečného trestu

Výjimečný trest v obou jeho formách představuje pro vězně dlouhodobé odnětí možnosti svobodného pohybu, izolaci v podmínkách, které se radikálně liší od běžného života na svobodě a eliminaci uspokojování potřeb. V důsledku toho je opětovně zařazení do společnosti pro odsouzené problémem.¹⁸¹

Negativní důsledky, které se objevují v průběhu výkonu trestu, jsou například prizonizace, narušení osobnosti, neudržení sociálních vazeb s rodinou, stres, frustrace, deprese, pocity beznaděje, nereálná očekávání či kontakt s drogami.¹⁸² Z dlouhodobě vězňených osob se tak stávají tzv. deprivanti, což jsou osoby, u kterých se objevují poruchy osobnosti, nejedná se však o poruchy v lékařském slova smyslu, tyto osoby jsou emočně a hodnotově oploštěny.¹⁸³

Z výzkumů prováděnými psychiatry a klinickými psychology také ale vyplývá, že v důsledku dlouhodobého uvěznění vznikají u vězňů duševní poruchy, např. neurózy či psychózy,

¹⁷⁶ Tamtéž.

¹⁷⁷ Tamtéž.

¹⁷⁸ Tamtéž.

¹⁷⁹ Tamtéž.

¹⁸⁰ Čl. 34 odst. 1, odst. 2 Vnitřního řádu pro odsouzené věznice Valdice, č. j. VS-168532-3/ČJ-2022-80030-VŘ.

¹⁸¹ TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Teoretik. Praha: Leges, 2010, s. 85.

¹⁸² RASZKOVÁ, Tereza, HOFERKOVÁ, Stanislava. *Kapitoly z penologie II*. Hradec králové: GAUDEAMUS, Univerzita Hradec králové, 2014, s. 88-89.

¹⁸³ KARABEC, Zdeněk a kol. *Dlouhodobé tresty odnětí svobody*. Praha: Institut pro kriminologii, 2004, s. 130-131.

a ty mají negativní vliv na následné začlenění vězňů do společnosti.¹⁸⁴ Otázkou poté je, jaká je hranice délky trestu, kdy nemá uvěznění na odsouzeného psychický dopad a je schopen se začlenit bez větších problémů do společnosti. Na základě výzkumů se hovoří o hranici 10 let, neboť delší tresty vedou k takovým změnám psychických funkcí, které jsou již trvalé a mnohdy kontraproduktivní resocializačním snahám a případné nápravě.¹⁸⁵

¹⁸⁴ MAREŠOVÁ, Alena. Důsledky dlouhodobého uvěznění. *Trestní právo*, 2004, č. 4, s. 23-24.

¹⁸⁵ MEZNÍK, Jiří, KALVODOVÁ, Věra, KUČHTA, Josef. *Základy penologie*. Brno: Masarykova univerzita, 1995, s. 35.

6 Srovnání se zahraniční právní úpravou

Ve srovnání s některými zahraničními právními systémy je výjimečný trest v České republice poměrně restriktivní. Zahraniční právní úpravy obsahují taktéž rozdělení trestu odnětí svobody na časově určitý a doživotní. V některých zemích doživotí nahrazuje trest smrti, v jiných zemích je doživotní trest vedle trestu smrti jako způsob izolace pachatele.¹⁸⁶

V některých státech není trest odnětí svobody na doživotí v právním řádu zakotven vůbec, jedná se o Bosnu, Chorvatsko, Norsko, Portugalsko, Srbsko, Slovinsko a Španělsko. Tyto státy mohou ukládat pouze velmi dlouhé tresty odnětí svobody, například v Chorvatku 40 nebo 50 let a v Norsku 30 let.¹⁸⁷

V každé zemi se liší samotné ukládání doživotních trestů a také podmínky podmíněného propuštění, převážně s ohledem na potřebnou délku vykonaného trestu. Nejkratší je přitom 12 let například v Dánsku či Finsku, 15 let v Rakousku a Německu nebo 40 let v Turecku.¹⁸⁸

Pro porovnání bude popsána úprava výjimečného trestu v některých evropských zemích.

6.1 Německo

Úprava ukládání trestů je obsažena v trestním zákoně ze dne 15. 5. 1871 (Strafgesetzbuch – StGB). Trest odnětí svobody je ukládán časově určitý, přičemž nejvyšší výměra činí 15 let, a doživotní. Doživotní trest lze ukládat také za trestné činy spáchané podle mezinárodního trestního zákoníku ze dne 26. 6. 2002 (Völkerstrafgesetzbuch – VStGb).¹⁸⁹

Trest odnětí svobody na doživotí je ukládán obligatorně za vraždu (§ 211 StGB), kvalifikované případy zabití (§ 212 odst. 2 StGB), genocidu (§ 6 odst. 1 VStGb), zločiny proti lidskosti (§ 7 odst. 1 bod 1, 2 VStGb) a válečný zločin (§ 8 odst. 1 VStGb).¹⁹⁰ Fakultativně může být tento trest uložen za vlastizradu, ohrožení demokratického státu a vnější národní bezpečnosti nebo také pro závažné zločiny s úmyslem vedoucím ke smrti oběti.¹⁹¹

Z praxe německých trestních soudů je však zřejmé, že trest odnětí svobody na doživotí je ukládán téměř výlučně pouze za vraždu, za jiné trestné činy je tento trest ukládán výjimečně. Na základě statistiky z roku 2018 vyplývá, že z 96 odsouzených k doživotnímu trestu, připadalo na vraždu 94 případů a 2 byly uloženy za jiné trestné činy.¹⁹²

¹⁸⁶ MEZNÍK, Jiří, KALVODOVÁ, Věra, KUČHTA, Josef. *Základy penologie*. Brno: Masarykova univerzita, 1995, s. 36.

¹⁸⁷ ALBRECHT, Hans – Jörg, VÁLKOVÁ, Helena. Doživotní trest a jeho výkon. *Trestněprávní revue*, 2021, roč. 20, č. 1, s. 7-8.

¹⁸⁸ Situace doživotně odsouzených vězňů. Dostupné z: <https://rm.coe.int/16807074d8>.

¹⁸⁹ TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Teoretik. Praha: Leges, 2010, s. 33-34.

¹⁹⁰ Tamtéž.

¹⁹¹ KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 165.

¹⁹² ALBRECHT, Hans – Jörg, VÁLKOVÁ, Helena. Doživotní trest a jeho výkon. *Trestněprávní revue*, 2021, roč. 20, č. 1, s. 9.

Pro mladistvé pachatele nepřipadá uložení doživotního trestu v úvahu. Nevyšším trestem je trest odnětí svobody na 10 let, stejně jako v ČR.¹⁹³

Stejně jako u nás, i v Německu je možnost podmíněného propuštění odsouzeného k doživotí. Podmíněné propuštění je možné po výkonu alespoň 15 let a také pokud výjimečná tíže pachatelovy viny nevyžaduje další výkon trestu, odsouzený souhlasí a propuštění je vhodné z hlediska veřejného bezpečí. Zkušební doba je zpravidla stanovena na 5 let.¹⁹⁴ Dle statistik z roku 2021 trvá doživotní trest průměrně 19,1 let,¹⁹⁵ je tedy zřejmé, že je institut podmíněného propuštění uplatňován.

Odlišností oproti české úpravě je to, že vražda se dle § 78 odst. 2 StGB nepromlčuje. Také je možné poskytnutí tzv. dovolené z výkonu trestu, což znamená, že odsouzený může být propuštěn až na 21 dní v kalendářním roce. U doživotně odsouzených je tato „dovolená“ možná až po vykonání 10 let trestu.¹⁹⁶

6.2 Anglie a Wales

V Anglii a Walesu je základním právním nástrojem regulujícím ukládání trestů Criminal Justice Act z roku 2003 (CJA). Výkon trestu odnětí svobody upravuje zákon o výkonu trestu (Prison Act) z roku 1952, vězeňská pravidla (Prison Rules) a také různá nařízení a instrukce.¹⁹⁷

Trest odnětí svobody na doživotí je ukládán obligatorně za úkladnou vraždu. Také může být uložen fakultativně, avšak žádný předpis neobsahuje seznam trestných činů, za které lze takový trest uložit, je tedy nutné hledat v judikatuře.¹⁹⁸

Při ukládání trestu na doživotí se odsouzenému stanoví minimální doba, kterou musí strávit ve výkonu trestu, než bude moci být podmíněně propuštěn. Tato minimální doba je rozdělena do tří kategorií. Minimální doba tedy činí 15 let, 30 let nebo musí být vykonán celý doživotní trest. Celý doživotní trest musí vykonat pachatelé ve výjimečně závažných případech, jako je připravované usmrcení dvou a více lidí, sexuální či sadistická vražda dítěte nebo politická vražda.¹⁹⁹ Ke dni 30. 6. 2023 vykonávalo celoživotní trest odnětí svobody bez možnosti podmíněného propuštění 65 odsouzených.²⁰⁰

¹⁹³ Tamtéž.

¹⁹⁴ KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 166.

¹⁹⁵ Die Vollstreckung lebenslanger Freiheitsstrafen. Dauer und Gründe der Beendigung im Jahr 2021. Dostupné z: <https://www.krimz.de/fileadmin/dateiablage/E-Publikationen/BM-Online/bm-online36.pdf>

¹⁹⁶ TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Teoretik. Praha: Leges, 2010, s. 35.

¹⁹⁷ KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 151-152.

¹⁹⁸ TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Teoretik. Praha: Leges, 2010, s. 32.

¹⁹⁹ KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 151-152.

²⁰⁰ Sentencing Council. Life sentences. [online] [cit. 17. ledna 2024]. Dostupné z: <https://www.sentencingcouncil.org.uk/sentencing-and-the-council/types-of-sentence/life-sentences/>

V případě podmíněného propuštění rozhoduje komise pro podmíněné propuštění, tzv. Parole Board. Tato komise rozhodne o podmíněném propuštění v případě, že odsouzený stráví ve výkonu trestu stanovenou minimální dobu a usoudí, že další výkon trestu již není nutný pro ochranu veřejnosti. Stanoví se celoživotní zkušební doba a v případě, že propuštěný bude opět představovat riziko pro veřejnost, může být navrácen zpět do vězení, a to i v případě, že nespáchal žádný další trestný čin.²⁰¹

Trest odnětí svobody na doživotí bez možnosti podmíněného propuštění byl řešen také v případě Vinter a ostatní proti Spojenému království. Evropský soud pro lidská práva v tomto rozsudku konstatoval, že doživotní trest bez možnosti redukce či podmíněného propuštění porušuje čl. 3 Úmluvy, na základě kterého nikdo nesmí být mučen nebo podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu.²⁰²

6.3 Slovensko

Slovenská právní úprava sankcí je obsažena v Trestním zákoně z roku 2005 (STZ). V současné době lze uložit trest odnětí svobody na dobu určitou, která činí maximálně 25 let a na doživotí.²⁰³

Trest odnětí na doživotí lze uložit za trestný čin, za který to zákon ve zvláštní části dovoluje, a pouze za podmínek, že uložení takového trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti a není naděje, že by pachatele bylo možné napravit trestem odnětí svobody do 25 let.²⁰⁴ Tato úprava je stejná jako česká. V § 47 odst. 2 STZ je zakotvena zásada „tříkrát a dost“. Odsuzuje-li soud pachatele za některý z taxativně uvedených trestných činů a pachatel byl v minulosti za některý z těchto trestných činů dvakrát pravomocně odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, uloží soud obligatorně trest odnětí svobody na doživotí.²⁰⁵

Stejně jako v České republice, i dle slovenského právního řádu je možné doživotně odsouzeného podmíněně propustit. Taková osoba musí kromě obecných podmínek vykonat alespoň 25 let trestu. Opětovné podmíněné propuštění není možné.

²⁰¹ Tamtéž.

²⁰² Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 9. července 2013 ve věci č. 66069/09, 130/10 a 3896/10 – Vinter a ostatní proti Spojenému království.

²⁰³ TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Teoretik. Praha: Leges, 2010, s. 37.

²⁰⁴ § 47 odst. 1 zákona č. 300/2005 Z. z., Trestný zákon.

²⁰⁵ TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Teoretik. Praha: Leges, 2010, s. 37.

Trest odnětí svobody na doživotí je vykonáván v nejpřísnějších typech věznic, a to s maximální ostrahou.²⁰⁶ Vězni jsou následně umísťováni do speciálního oddělení doživotních trestů. K 31. 12. 2022 vykonávalo trest odnětí svobody na doživotí na Slovensku 61 osob.²⁰⁷

6.4 Francie

Ukládání trestů je ve Francii upraveno tzv. novým trestním zákoníkem (Nouveau code pénal, NCP). Stejně jako v ostatních zmiňovaných zemích, je trest odnětí svobody dělen na časově omezený, jehož maximální délka činí 30 let a doživotí. Trest smrti byl zrušen v roce 1981.²⁰⁸

Trest odnětí svobody lze uložit za zvlášť závažné trestné činy. Například se jedná o úkladnou vraždu (čl. 221-3 CP), genocidu (čl. 211-1 CP), znásilnění s prvky mučení (čl. 222-26 CP) či kvalifikovaná loupež (čl. 311-10 CP).

Osobě, která je odsouzená k doživotnímu trestu je určena délka tzv. zajišťovacího období, která stanoví, jakou nejkratší dobu musí strávit odsouzený ve vězení, než bude moci být propuštěn. Toto zajišťovací období je stanoveno zásadně na 18 let a pokud se jedná o recidivistu, činí toto období 22 let. Ve výjimečných případech může být doba prodloužena na 30 let nebo soud může rozhodnout, že trest nebude moci být upraven nikdy, tudíž odsouzený stráví ve vězení opravdu celý život.²⁰⁹

Odsouzený k doživotnímu trestu může požádat o podmíněné propuštění po výkonu alespoň 15 let trestu, ale nesmí to být dříve, než skončí zajišťovací období. Zkušební doba je zásadně stanovena na 18-22 let.²¹⁰

Zajímavostí je, že ve Francii mohou být mladiství starší 16 let výjimečně odsouzeni k doživotnímu trestu. Hlavním argumentem pro zavedení takového trestu pro mladistvé je, že jsou mnohdy stejně vyspělí jako osoba dospělá a není tedy potřeba poskytovat úlevy co do výše trestu.²¹¹

²⁰⁶ KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 172.

²⁰⁷ Ročenka Zboru väzenskej a justičnej stráže za rok 2022. Dostupné z: <https://www.zvjs.sk/file/cfb5a730-455e-4528-af31-21e7dbf03236.pdf>.

²⁰⁸ TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Teoretik. Praha: Leges, 2010, s. 23.

²⁰⁹ TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Teoretik. Praha: Leges, 2010, s. 25.

²¹⁰ TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Teoretik. Praha: Leges, 2010, s. 26.

²¹¹ TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Teoretik. Praha: Leges, 2010, s. 23.

Závěr

Výjimečný trest je nástroj pro ochranu společnosti před nejnebezpečnějšími zločinci a pro vyjádření společenského odporu vůči nejzávažnějším trestným činům. Avšak musíme si také uvědomovat rizika spojená s jeho použitím jako je možnost nespravedlivého odsouzení či porušení lidských práv.

Výjimečný trest má v českém právním řádu dvě formy, a to trest odnětí svobody nad dvacet do třiceti let a trest odnětí svobody na doživotí. Díky tomu má soud prostor pro diferenciaci při rozhodování o potrestání pachatelů trestných činů, což považuji za přínosné.

Ve své práci jsem se zabývala třemi výzkumnými otázkami.

V první otázce ptám, zda je vhodné ustanovení umožňující soudu rozhodnout, že doba výkonu trestu ve věznici se zvýšenou ostrahou se pro účely podmíněného propuštění do doby výkonu trestu nezapočítává. Dle mého názoru by toto ustanovení bylo vhodné, pouze pokud by byla právní úprava konkrétnější a stanovila přesné podmínky pro použití tohoto institutu. Zákonná úprava totiž nestanovuje podmínky pro použití tohoto ustanovení a záleží tedy pouze na úvaze soudu, kdy obviněnému trest takto zpřísní, tím by mohlo docházet k nadužívání či zneužívání tohoto ustanovení ze strany soudů. Přivítala bych také úpravu tohoto ustanovení tak, aby mohlo být rozhodnuto v průběhu výkonu trestu o nezapočítávání dosud nevykonané části trestu ve věznici se zvýšenou ostrahou pro účely podmíněného propuštění do doby výkonu trestu, například jako trest za spáchaný trestný čin v době uvěznění.

Další otázkou je, zda ustanovení zakazující opětovné podmíněné propuštění z trestu odnětí svobody na doživotí je v souladu s lidskými právy o zákazu mučení nebo podrobování nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu. Dle mého názoru je tato otázka problematická, neboť se jí ani judikatura nezabývala, řešena byla pouze situace, kdy doživotně odsouzený neměl vůbec možnost podmíněného propuštění. Domnívám se však, že zákaz opětovného propuštění není zcela v souladu s těmito lidskými právy, neboť tresty by měly být uplatňovány s ohledem na ochranu lidských práv a zabránění zbytečnému utrpení odsouzených osob. Pro odsouzeného bez možnosti nebo vidiny podmíněného propuštění odpadá jakákoli motivace k nápravě nebo slušnému chování ve vězení a dochází k závažným následkům na jeho psychickém zdraví a tím tedy i k určitému utrpení.

V poslední otázce se zabývám zkušební dobou při podmíněném propuštění z výjimečného trestu. Myslím si, že by měl trestní zákon obsahovat samostatné ustanovení o zkušební době při podmíněném propuštění z výjimečného trestu nebo alespoň z přísnější formy výjimečného trestu, odnětí svobody na doživotí. Rozmezí zkušební doby jeden rok až sedm let

je dle mého názoru nedostatečné a v rámci podmíněného propuštění z trestu odnětí svobody na doživotí bych se nebránila ani úpravě dle anglického práva, tedy celoživotní zkušební době, nebo francouzského trestního zákoníku, dle kterého činí zkušební doba osmnáct až dvacet dva let.

Vedle výzkumných otázek jsem se zabývala také dalšími mezerami, které podle mého názoru právní úprava výjimečného trestu v České republice má.

Za nedostatek považuji absenci obligatorního přezkumu pravomocného rozhodnutí o uložení trestu odnětí svobody na doživotí Nejvyšším soudem. Zvažovat můžeme také zavedení obligatorního zhodnocení osoby odsouzeného po dvaceti letech výkonu trestu odnětí svobody na doživotí pro rozhodnutí, zda jsou splněny podmínky pro podmíněné propuštění, a v případě ponechání odsouzeného ve výkonu trestu, následné opakování tohoto zhodnocení v pravidelném intervalu.

Pokud jde o úpravu výkonu doživotního trestu, mám za to, že je příliš strohá. Doživotní trest se v mnoha ohledech liší od ostatních trestů a je specifický, proto si myslím, že je vhodné detailněji upravit práva a povinnosti těchto odsouzených na úrovni zákona.

Na závěr lze konstatovat, že výjimečný trest v obou jeho formách představuje nezastupitelnou trestní sankci, která účinně reaguje na nejzávažnější trestnou činnost a jsem přesvědčená, že se jedná o nejvhodnější alternativu k trestu smrti.

Seznam použité literatury

Monografie

- BRUNOVÁ, Markéta. *Novodobý vývoj a stav vězeňství v České a Slovenské republice*. Praha: Leges, 2020, 223 s.
- DRÁPAL, Jakub, JIŘIČKA, Václav, RASZKOVÁ, Tereza. *České vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, 430 s.
- FENYK, Jaroslav, CÍSAŘOVÁ, Dagmar, GŘIVNA, Tomáš a kol. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, 951 s.
- FRANCEK, Jindřich. *Zločin a trest v českých dějinách*. 3. vydání. Praha: Rybka Publishers, 2007, 543 s.
- HENDRYCH, Dušan a kol. *Právníký slovník*. 3 podstatně rozšířené vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, 1459 s.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 2 vydání. Praha: Leges, 2018, 853 s.
- KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, 200 s.
- KALVODOVÁ, Věra. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, 272 s.
- KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody na doživotí*. Brno: Masarykova univerzita, 1995, 92 s.
- KARABEC, Zdeněk. a kol. *Dlouhodobé tresty odnětí svobody*. Praha: institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004, 195 s.
- MALÝ, Karel a kolektiv. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4 vydání. Praha: Leges, 2010, 640 s.
- MEZNÍK, Jiří, KALVODOVÁ, Věra, KUČHTA, Josef. *Základy penologie*. Brno: Masarykova univerzita, 1995, 75 s.
- RASZKOVÁ, Tereza, HOFERKOVÁ, Stanislava. *Kapitoly z penologie I., Vězeňství*. Hradec králové: GAUDEAMUS, Univerzita Hradec králové, 2018, 146 s.
- RASZKOVÁ, Tereza, HOFERKOVÁ, Stanislava. *Kapitoly z penologie II*. Hradec králové: GAUDEAMUS, Univerzita Hradec králové, 2014, 184 s.
- SOCHŮREK, Jan. *Úvod do penologie*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, 80 s.
- SOLNAŘ, Vladimír a kol. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, 2009, 786 s.

ŠÁMAL, Pavel, GŘIVNA, Tomáš, BOHUSLAV, Lukáš, NOVOTNÝ, Oto, HERCZEG, Jiří, VANDUCHOVÁ, Marie a kol. *Trestní právo hmotné*. 9. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2022, 1200 s.

ŠČERBA, Filip. COUFALOVÁ, Bronislava. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Praha: Leges, 2016, 318 s.

TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Teoretik. Praha: Leges, 2010, 256 s.

VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, 1257 s.

VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006, 66 s.

Příspěvky ve sborníku

KALVODOVÁ, Věra. Výjimečný trest v procesu reformy trestního práva hmotného. In: GŘIVNA, Tomáš, VANDUCHOVÁ, Marie (eds.). *Aktuální problémy rekonstrukce trestního práva hmotného*. Praha: nakladatelství Karolinum, 2007, 200 s.

ZAPLETAL, Josef. K trestu smrti jako sankci za vraždu. In: BOČEK, Otmar, VÁLKOVÁ, Helena. *Trest smrti jako problém nejen právní, ale i filozofický a morální: sborník příspěvků ze semináře trestního práva Ústavu státu a práva ČSAV dne 3. 4. 1990*. Praha: Ústav státu a práva ČSAV, 1990, 120 s.

Odborné články

ALBRECHT, Hans-Jörg, VÁLKOVÁ, Helena. Doživotní trest a jeho výkon. *Trestněprávní revue*, 2021, roč. 20, č. 1, s. 7-12.

GŘIVNA, Tomáš, VANDUCHOVÁ, Marie. K problematice zhlazení odsouzení. *Trestněprávní revue*, 2009, roč. 8, č. 9, s. 263-270.

HULMÁKOVÁ, Jana. Podmíněné propuštění z pohledu aplikační praxe a vybraných evropských právních úprav. *Trestněprávní revue*, 2017, roč. 16, č. 2, s. 27-35.

KOVÁŘOVÁ, Kateřina. Podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody jakožto jeden z možných institutů napomáhajících snazší resocializaci odsouzeného. *Trestněprávní revue*, 2019, roč. 18, č. 2, s. 35-39.

KUČERA, Pavel, PTÁČEK, Michal. Několik poznámek k podmíněnému propuštění z výkonu trestu odnětí svobody na doživotí a přerušení výkonu trestu odnětí svobody. *Trestní právo*, 2007, roč. 12, č. 11, s. 3-6.

MAREŠOVÁ, Alena. Důsledky dlouhodobého uvěznění. *Trestní právo*, 2004, č. 4, s. 18-24.

ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena. K podmíněnému propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. *Trestněprávní revue*, 2012, roč. 11, č. 11-12, s. 249-256.

ŠÍMANOVÁ, Hana. *Několik poznámek k výjimečnému trestu* [online]. Pravniprostor.cz, 22. února 2016 [cit. 15. 12. 2023]. Dostupné z <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/nekolik-poznamek-k-vyjimecnemu-trestu>.

VAICOVÁ, Natálie. Zamyšlení nad legitimitou institutu promlčení trestní odpovědnosti. *Trestněprávní revue*, 2023, roč. 22, č. 2, s. 109-113.

VICHEREK, Roman. Předpoklady podmíněného propuštění a jeho formy dle stávající úpravy trestního zákoníku. *Trestněprávní revue*, 2015, roč. 14, č. 4, s. 79-87.

Komentáře

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 8 vydání. Praha: Leges. 2020, 1358 s.

ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, 4968 s.

ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 4720 s.

ŠÁMAL, Pavel. VÁLKOVÁ, Helena. SOTOLÁŘ, Alexander. HRUŠÁKOVÁ, Milana, ŠÁMALOVÁ, Milada. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, 968 s.

ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, 3376 s.

ŽATECKÁ, Eva, HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, 293 s.

Právní předpisy

Criminal Justice Act 2003.

Listina základních práv a svobod, vyhlášená usnesením předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., jako součást ústavního pořádku České republiky.

Nouveau Code pénal.

Sdělení č. 209/1992 Sb., Evropská úmluva o ochraně lidských práv.

Strafgesetzbuch.

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

Vnitřní řád pro odsouzené vězňice Valdice, č. j. VS-168532-3/ČJ-2022-80030-VŘ.

Völkerstrafgesetzbuch.

Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody.

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon.

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 300/2005 Z. z., Trestný zákon.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Judikatura

Rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 9. července 2013 ve věci č. 66069/09, 130/10 a 3896/10 – Vinter a ostatní proti Spojenému království.

Zpráva Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 16.6. 1976, sp. zn. TPJF 30/76.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 8. 2008, sp. zn. 8 Tdo 888/2008.

Nález Ústavního soudu ze dne 3.1. 2017, sp. zn. I. ÚS 2201/16.

Nález Ústavního soudu ze dne 28.11.2018, sp. zn. II. ÚS 482/18-1.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14.8.2019, sp. zn. 8 Tdo 818/2019.

Internetové zdroje

Die Vollstreckung lebenslanger Freiheitsstrafen. Dauer und Gründe der Beendigung im Jahr 2021. Dostupné z: <https://www.krimz.de/fileadmin/dateiablage/E-Publikationen/BM-Online/bm-online36.pdf>.

Doživotí je nepřísnejší trest v ČR, odpykávají si jej čtyři desítky lidí [online]. ceska-justice.cz, 4.12. 2021 [cit. 11.3.2024]. Dostupné na <https://www.ceska-justice.cz/2021/12/dozivoti-je-nejprisnejsi-trest-v-cr-odpykavaji-si-jej-ctyri-desitky-lidi/>.

Měsíční statistické hlášení Vězeňské služby ČR za měsíc prosinec 2023. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/msh/msh-2023/msh12-2023.pdf>.

Měsíční statistické hlášení Vězeňské služby ČR za prosinec příslušných let dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/mesicni-statisticke-hlaseni>.

Problematika doživotně odsouzených. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-valdice/sekce/problematika-dozivotne-odsouzenych>.

Ročenka Zboru väzenskej a justičnej stráže za rok 2022. Dostupné z: <https://www.zvjs.sk/file/cfb5a730-455e-4528-af31-21e7dbf03236.pdf>.

Sentencing Council. Life sentences. [online] [cit. 17. ledna 2024]. Dostupné z: <https://www.sentencingcouncil.org.uk/sentencing-and-the-council/types-of-sentence/life-sentences/>.

Situace doživotně odsouzených vězňů. Dostupné z: <https://rm.coe.int/16807074d8>.

Statistické ročenky Vězeňské služby ČR za příslušné roky dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/statisticke-rocenky-vezenske-sluzby>.

Ostatní zdroje

Odpověď na žádost o informaci dle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím ze dne 4. 12. 2023, č. j. VS-53823-22/ČJ-2023-800041.

Odpověď na žádost o informaci dle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím ze dne 15. 2. 2024, č. j. VS-40703-4/ČJ-2024-800041.

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá analýzou a hodnocením institutu výjimečného trestu v trestním právu. Úvodní část práce je zaměřena na historický vývoj výjimečného trestu na území České republiky. Od užívání trestu smrti jako univerzálního trestu za mnoho činů až po jeho zrušení a přeměnu do podoby výjimečného trestu.

V další kapitole se zabývám současnou právní úpravou obou forem výjimečného trestu tedy trestu odnětí svobody nad 20 až do 30 let a trestem odnětí svobody na doživotí a také podmínkami pro jejich ukládání.

Následuje kapitola, která je zaměřena na úpravu ukládání výjimečného trestu u mladistvých, neboť tato obsahuje jisté zvláštnosti.

Čtvrtá kapitola se věnuje institutům souvisejícím s výjimečným trestem, těmi jsou podmíněné propuštění, osvědčení, promlčení trestní odpovědnosti a výkonu trestu, zahlazení odsouzení, odnětí svobody na doživotí jako dovolací důvod, milost a amnestie.

Dále se práce zaměřuje na výkon výjimečného trestu, a to právní úpravu i zacházení s odsouzenými. Zabývám se také statistickými údaji vztahující se k výkonu výjimečného trestu.

V poslední kapitole se věnuji srovnání právní úpravy výjimečného trestu se čtyřmi evropskými zeměmi, a to Německem, Anglií a Walesem, Slovenskem a Francií.

Klíčová slova

Výjimečný trest, trest odnětí svobody na doživotí, trest odnětí svobody nad 20 až do 30 let

Abstract

This diploma thesis deals with the analysis and evaluation of the institute of exceptional punishment in criminal law. The introductory part of the thesis focuses on the historical development of exceptional punishment in the territory of the Czech Republic. From using of the death penalty as a universal punishment for many offenses to its abolition and transformation into the form of exceptional punishment.

In the next chapter, I address the current legal regulation of both forms of exceptional punishment, namely imprisonment for more than 20 up to 30 years and life imprisonment, as well as the conditions for their imposition.

The following chapter is dedicated to the regulation of imposing exceptional punishment for juveniles, as it contains certain peculiarities.

The fourth chapter deals with institutions related to exceptional punishment, including conditional release, certificates, statutes of limitations for criminal liability and punishment execution, expungement of conviction, life imprisonment as a reason for extraordinary appeal, pardon, and amnesty.

Furthermore, the thesis focuses on the execution of exceptional punishment, including legal regulations and treatment of convicts. I also examine statistical data related to the execution of exceptional punishment.

In the final chapter, I compare the legal regulation of exceptional punishment with four European countries: Germany, England and Wales, Slovakia, and France.

Key words

Exceptional punishment, imprisonment for more than 20 up to 30 years, life imprisonment